

Kansanperinnekomitean mietintö

Valtioneuvostolle

Suomen kansan arvokkain henkinen ominaispääoma, kansan perinne, siihen luettuna myös kieli, on meillä tutkijain, suuren yleisön ja valtion taholta saanut jo pitkän ajan kuluessa osakseen merkittävää huomiota. Tulokset ovat myös olleet runsaat. On luotu rikkaita kokoelmia, joiden pohjalla suoritettujen kansainvälistäkin tunnustusta saaneiden tutkimukset ovat valaisseet kansamme menneisyyttä, ja tämän ohessa on suomen kielestä muodostunut erittäin käyttökelpoinen ja puhtasleimainen kulttuurikieli. Lisäksi kansankulttuurin raikkaan omalaatuisuuden paljastaminen on meillä vaikuttanut ehkä enemmän kuin missään muualla myös valtiollisen itsenäisyyden toteuttamiseen ja muutenkin hedelmöittänyt poliittista ajattelua. Sen vaikutus myös luovan taiteen alalla on maassamme ollut ensiarvoisen tärkeä.

Kun ajatellaan suomalaisen hengenviljelyn eteenpäin kehittämistä, on selvää, että kulttuurimme on tulevaisuudessakin rakennuttava omalaatuiselle kansalliselle pohjalle. On aina syytä muistaa, että se tieteellinen keruu-, tallettamis- ja tutkimustyö, joka jatkuvasti luo kulttuurillemme omaa pohjaa, on pelkästään suomalaisten tutkijain huolena ja kuuluu tärkeimpiin kansallisiin tehtäviimme. Nämä tieteen haarat eivät ole samassa asemassa kuin useimmat sellaiset tutkimusalat, joiden pää-tukikohdat sijaitsevat ulkomailla.

Suomessa näiden tieteellisluonteisten kansallisten harrastusten keskuksena on vuodesta 1831 lähtien ollut Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Sen jälkeen kun tästä seurasta on kehityksen vaatimusten mukaisesti erkautunut useita tieteellisiä tai yleissivistyksellisiä yhdistyksiä ja järjestöjä kuten Kansanvalistusseura, Suomen Muinaismuistoyhdis-

tys ja Suomen Historiallinen Seura, on Seuran keskeisimmäksi toimialueeksi jäänyt suomen kieleen ja kirjallisuuteen kohdistuvan tutkimuksen vaalinta sekä ennen kaikkea suomalaisen kansanperinteen talteen saanti, hoitaminen ja tutkiminen, mitä kaikkea Seura jatkuvasti pitää ohjelmansa ytimenä. Toisaalta Seuran rinnalle on kohonnut erikoisjärjestöjä: Tieteellisten seurain paikannimitoimikunta, Sanakirjasäätiö ja Talonpoikaiskulttuurisäätiö, jotka omilla lohkoillaan toteuttavat erikoistehtäviään.

Tällä hetkellä näiden järjestöjen toiminta on inflaation vaikutuksesta ja valtionavustusten supistumisten takia suuresti vaikeutunut, ja samalla on tultu ajankohtaan, jolloin olisi välttämättä luotava toimintasuunnitelma lähivuosia, mahdollisesti koko alkanutta 1950-lukua varten, jotta koulutetut voimat ja suppeat käyttövarat voitaisiin sijoittaa harkiten ja tehokkaasti. Yksityiskohtaisen ohjelman laadinnan kiirehtimiseen kehoittaa myös se, että näinä vuosina on saatu loppuunviedyksi 1920-luvulla opetusministeriön toimesta luotu suuri kansankielen sanavarain keruuohjelma, samoin 1930-luvulla erinomaisesti organisoitu kansantietouden jälkikeruu sekä 1920-luvulla alulle pantu Suomen kansan vanhojen runojen julkaiseminen. Niinkään 1920-luvulla eduskunnan aloitteesta syntynyt Nykysuomen sanakirjan hanke, jonka toimeenpanon Suomalaisen Kirjallisuuden Seura valtioavallan pyynnöstä otti huolekseen, on niin pitkällä, että tämä tärkeä suurteos todennäköisesti aivan lähivuosina on kaiken kansan käytettävissä. Näiden tehtävien jälkeen ovat vuoroaan odottamassa monet ensiarvoisen tärkeät jo kauan sitten asetetut tavoitteet.

Edistääkseen näiden kansallis-tieteellisten tehtävien käytännöllistä ratkaisemista ja helpottaakseen valtioavallan ponnistuksia tämän alan kulttuuripolitiikan tarkoituksenmukaisessa hoitamisessa valtioneuvosto on 19. toukokuuta 1950 asettanut komitean laatimaan selvityksen suomen kieleen, kansanperinteeseen ja alkuperäisesti suomalaisen kirjallisuuden historian aineksiin liittyvistä lähitulevaisuuden keruu-, arkistointi-, tutkimus- ja julkaisusuunnitelmista. Komitean puheenjohtajaksi valtioneuvosto kutsui professori Kustaa Vilkun ja jäseniksi professorit Martti Haavion, Eino Jutikkalan ja Martti Rapolan. Sihteerikseen komitea otti fil.toht. Toivo Vuorelan. Asiantuntijoina komitea on käyttänyt dosentteja Esko Aaltosta, Lauri Hakulista ja Jouko Hautalaa, professori Jalo Kalimaa, maisteri Eino Nivankaa ja akateemikko Y. H. Toivosta. Komitea on suorittanut tehtävänsä perehtymällä erikseen kuhunkin vireillä olevaan työhön, niiden nykyiseen tilaan ja lähimpiin tulevaisuuden suunnitelmiin.

Seuraavassa komitea kunnioittavasti esittää Valtioneuvostolle selvityksensä ja ehdotuksensa.

Helsingissä 16. maaliskuuta 1951

KUSTAA VILKUNA

MARTTI RAPOLA

MARTTI HAAVIO

EINO JUTIKKALA

TOIVO VUORELA

1. Paikannimistön keruu

Suomalaiseen kansanperinteeseen jo yli sadan vuoden aikana kohdistunut keruutyö on useimmilla aloilla johtanut kauniisiin tuloksiin. Tällä hetkellä voidaan todeta, että folkloren, esineellisen kansankulttuurin ja kansankielen keruu on viety niin pitkälle, että niissä on jo voitu siirtyä — pienempiä kulloinkin tarpeellisiksi havaittavia täydennyskeuruja lukuunottamatta — arkistointi- ja julkaisuvaiheeseen, kuten myöhempanä esitetään. Vain yksi tärkeä ala, kansankielisten *paikannimien keruu*, on jäänyt suurimmalta osaltaan suorittamatta, mikä on erittäin valitettavaa, koska viime vuosikymmenet uusine asutus-, viljelys- ja maannautintatapoineen tekevät monet vanhat paikannimet tarpeettomiksi ja hävittävät ne. Kun aidat puretaan, vainiot salaojitetaan, vanhat tiet ojetaan, kaukoniityt ja kalastuspaiikat jätetään käyttämättä jne., niin niihin kiintyneitä paikannimiä ei enää tarvita, vaan ne joutavat unohtumaan. Samoin käy teollisuus- ja asutuskeskuksissa joissa valtaväestön muodostavat toisilta paikkakunnilta siirtyneet henkilöt. Erittäin tuhoisa on ollut viimeksi kulunut vuosikymmen. Suuri osa Karjalan nimestöstä on enää vain vuosientakaisten muistikuvien varassa, ja uusilla asuinpaikoillaan siirtoväki ei voi omaksua itselleen muuta kuin tärkeimmät käytännössä olevat paikannimet, joten vähemmän huomattavat vanhat nimet pika-asutus- ym. karjalaisten asumilla tiloilla häviävät nopeasti. Lähivuosina olisi kuitenkin vielä paljon pelastettavissa, mikäli systemaattinen keruu voitaisiin heti järjestää.

Tämän keruutyön laiminlyönti Suomessa ei ole johtunut vähäisestä harrastuksesta, vaan tehtävän raskaudesta, laajuudesta ja varojen puutteesta.

Erytisesti Suomen Muinaismuistoyhdistyksen ja Kotikielen Seuran piirissä

jo 1870-luvulla korostettiin paikannimien suurta merkitystä kansankielen, historian ja muinaisuuden tutkimukselle, mistä johtui, että Suomen Muinaismuistoyhdistys 1878 ryhtyi toimenpiteisiin mahdollisimman laajan, koko maan käsittävän nimikokoelman aikaansaamiseksi. Työ pantiin hyvään käyntiin, mutta valtion tukea, jota anottiin ensimmäisen kerran 1883, ei onnistuttu hankkimaan. Vasta 1904 tähän tarkoitukseen annettiin kerran avustusta julkisista varoista, mutta työ ei ottanut enää sujuakseen. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen ponnistukset eivät kuitenkaan menneet hukkaan, vaan niillä oli luotu ensimmäinen suurempi kokoelma, joka vuosikymmenet pysyi tutkijain tärkeimpänä lähteenä.

Toinen aloite tehtiin historiantutkijain ja -opettajain kokouksessa Helsingissä tammikuussa 1914. Tämän yrityksen tuloksena oli *Tieteellisten seuran paikannimitoimikunnan perustaminen*. Toimikunta on tähän mennessä 35 vuotta johtanut vähäisen valtionavun turvin ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston suojissa paikannimien keruuta. Työ on ollut huolellista, mutta ylen hidasta. »Valmiita» pitäjiä, joissa on suoritettu systemaattinen paikannimien keruu, on 73; keruuta on lisäksi aloitettu 83 pitäjässä. On laskettu, että jos keruu jatkuu nykyistä vauhtia, se saadaan päätökseen 138 vuoden kuluksena.

Tällainen asiointi ei voi ilman suurta perinnearvojen hukkaa ja muiden sivistysmaiden rinnalla paljastuvaa suomalaista kulttuuriskandaalia jatkua — useissa maissa paikannimet on jo suurelta osalta julkaistukin —, vaan keruutehtävä on hoidettava ripeästi myös Suomessa.

Pitkäaikaisessa keruutyössä on meillä kouluttunut erittäin asiantunteva työn-

johtajisto, ja viime vuosina ovat useat kymmenet suomen kielen opiskelijat saaneet opintotyönsä paikannimistön alalta — väitöskirjoja on julkaistu toistaiseksi vain kaksi —, joten myös koulutettua kerääjäkuntaa on juuri nyt käytettävissä. Paikannimien keruu on vaativaa ja raskasta, joten pitempiaikaisessa keruussa saattavat tulla kysymykseen vain koetellut voimat.

On laskettu, että keräämättä on noin 360 pitäjää ja että kutakin pitäjää varten on varattava keskimäärin neljä keruukuukautta, eli yhteensä 1440 kuukautta. Kun keruu on edullisinta suorittaa kesän aikana — joka tapauksessa lumettomana aikana —, niin tuskin voitaneen yhden kerääjän vuotuista työaikaa laskea kuutta kuukautta pitemmäksi. Siten 1440 kuukautta edustaa noin 240 työvuotta. Jos nuo työvuodet jakaa kymmenen vuoden ajalle, niin se edellyttää 24 kerääjän ottamista työhön. Mikäli työkuutta voisi pidentää, kerääjän luku vastaavasti alenisi.

Tällaisen suuren kerääjämäärän johto ja valvonta vaatii vakinaisen toimiston sekä tottuneita voimia enempi kuin ny-

kysellä rekisteröimättömällä Tieteellisten seurain paikannimitoimikunnalla käytettävissä. Siksi komitea yhteisymmärryksessä mainitun toimikunnan kanssa ehdottaa, että paikannimien keräyttäminen uskottaisiin Sanakirjasäätiölle, jonka johdolla on kansankielen sanavarojen keräyttäjänä suurin asiantuntemus tämäntapaisessa kenttätyössä ja joka on ilmoittanut olevansa siihen suostuvainen. Edelleen komitea ehdottaa, että työhön olisi lähimpien 10 vuoden aikana uhrattava niin paljon varoja, että keruutyö saataisiin mainittuna aikana suoritetuksi.

Hyvälle kerääjälle olisi nykyisin maksettava 25.000 mk:n keruustipendi kuukaudelta, vähemmän tottuneelle riittäisi ehkä 20.000 mk. Jos puolet olisi tottuneita, puolet vähemmän tottuneita, niin kenttätyö aiheuttaisi menoja 3.240.000 mk vuodessa, minkä lisäksi tulisivat keruun johtajan (480.000: —) ja yhden toimistoapulaisen vuosipalkat (240.000: —) sekä toimistomenot (100.000: —), joten paikannimistön keräyttämisen kokonaismenot olisivat 4.060.000 mk vuodessa.

2. Perinteellisen kansankulttuurin väistymisvaiheeseen kohdistuva keruu

Vuosina 1925—28 järjestivät eräät tieteelliset laitokset ja seurät (Muinaistieteellinen Toimikunta, Sanakirjasäätiö, Suomen Muinaismuistoyhdistys ja Kalevalaseura) Suomen eri osiin retkikuntia, jotka kunakin kesänä tutkivat etnografisesti yhden kylän tai kyläryhmän. Etnografiseen tutkimukseen sisältyi myös perinteellisen, viime vuosisadan lopulla alkaneeseen murrokseen päättyneen kyläyhteiskunnan sosiaalisen rakenteen ja sosiaalisen elämän tutkiminen kyselemällä muistitietoa vanhuksilta. Tämä tutkimusala tuli keskeiseksi, sitten kun ylioppilasosakunnat vuodesta 1928

lähtien alkoivat järjestää retkikuntia kukin osakunta-alueilleen. Suomen Historiallinen Seura on nauttimansa vähäisen historialliseen keruutyöhön osoitetun määrärahan (v. 1950 40.000 markkaa) käyttänyt viime vuosina etupäässä ylioppilasosakuntien avustamiseen. Sangen vähän historiallisen muistitiedon keruuta tapahtuu nykyisin muuta tietä; Talonpoikaiskulttuurisäätiö, joka v. 1939 on laatinut ja julkaissut torpparioloja koskevan kyselykaavakkeen ja v. 1947 inventoinut koko maan säilyneet tuulimyllyt, ei varojen puutteessa ole pystynyt tehtäviään laajentamaan.

Sotien väliaikaisesti keskeytettyä muistitiedon keruun on yhä selvemmin havaittu sen sukupolven menneen manalle, joka omasta kokemuksestaan tiesi kertoa perinteellisen maalaisyhteisön sosiaalisista oloista ja joka lisäksi oli tallentanut perimätietoa esipolvien ajoilta. Sen vuoksi keruutyön jatkamista on saatettu pitää hyödyttömänä. Kehitys menee kuitenkin lakkaamatta eteenpäin, ja se mikä nykypäivän ihmiselle on tununomaista ja itsestään selvää, on keran oleva unohtettua menneisyyttä. Tutkimustehtävät vain muuttuvat, ja ensisijaiseksi on tullut viime vuosisadan lopulta lähtien tapahtunutta sosiaalista murrosta valaisevan muistitiedon keruu — jos sivuutamme tässä nykyisen yhteiskunnan sosiologisen kenttätutkimuksen, koska sen järjestäminen ei kuulu kansanperinnekomitean tehtävien piiriin. Tutkimusmenetelmä on sama kuin ennenkin; on vain entistä tähdellisempää varoa, ettei sellaisia asioita, joista asiakirjat antavat täsmällisempiä, järjestelmällisempiä ja luotettavampia tietoja kuin muistiin perustuvat kertomukset, ryhdytä keräämään haastattelutietä. Keruuaiheina tulisivat siten esiintymään mm. erilaisten uudenaikaisten kulutustavarain käytäntöontulo, metsänhakuut ja tukinuitto, maalaistalouden vaihdannaistuminen, perinteellisten juhlapojen unohtuminen, perheenjäsenten keskinäisissä suhteissa tapahtuneet muutokset, vapaa-ajan vieton uudet muodot, torpparivapautuksen vaikutukset ja erilaisiin harrastuksiin liittyvän yhdistystoiminnan, ammatillisen liikkeen ja puolue-elämän alkaminen.

Keruutoiminta onkin siirtymässä näille uusille linjoille, mutta sen organisaatio ja rahoitus on kokonaan järjestämättä. Osakunnat valitsevat retkikunnilleen tutkimuspaikkakunnan ja niihin osallistuville ylioppilaille keruuaiheet sattumanvaraisesti, ja ainakin ensikertaiset osallistujat ovat vailla keruukoulutusta.

Ylioppilaiden itsensä taholta onkin julki-suudessa lausuttu se toivomus, että jokin arvovaltainen elin ottaisi johtaakseen heidän työtään. Tuskin voi myöskään olla kohtuullista, että osakunnat käyttävät ylioppilaiden lukukausimaksuista saamiaan varoja, joiden pitäisi koitua osakunnan jäsenten kulttuuriharrastusten ylläpitämiseksi, eräiden tutkimushaarojen aineistonkeruun rahoittamiseen; ylioppilaiden saamat palkkiot ovat sitä paitsi olleet niin pieniä, että ne ovat vain nimellisiä. Näin ollen olisi syytä antaa vastuu työstä Talonpoikaiskulttuurisäätiölle, joka kutsuisi avukseen Suomen Historiallisen Seuran, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan ja Kotiseutuliiton valitsemista edustajista kokoonpannun neuvottelukunnan. Tämä neuvottelukunta suunnittelisi tutkimusohjelmat, laatisi kyselykaavakkeita, järjestäisi kurssveja kerääjille ja ottaisi vastaan keruuaineiston luovutettavaksi jo olemassaoleviin keskusarkistoihin ratkaisten samalla, missä määrin sitä voidaan julkaista. Tätä varten se tarvitsisi valtionapua; Suomen Historiallinen Seura voisi käyttää vähäpätöisen määrärahasa sopivaksi katsomallaan tavalla esim. yksityisarkistojen luettelointiin, jonka se jo on pannut alulle.

Joihinkin kyliin ja kenties tästä lähin myös tehdasyhdyskuntiin ja kaupunkeihinkin lähetetyt retkikunnat ja yksityiset kerääjät voivat kerätä muistitietoa vain pienestä osasta maastamme. Etelä-Suomessa jo häviämässä oleva varhaisempaa talonpoikaiskulttuuria edustava *rakennuskanta* sen sijaan olisi — monestakin syystä — läpikotaisin inventoitava ja valokuvattava. Missään Euroopan maassa ei ole säilynyt niin niukalti entisajan rakennuskulttuuria kuin Suomessa, ja sen vuoksi näillä suhteellisen harvalukuisilla muistomerkeillä on sitä suurempi arvo jätteinä viime vuosisadan tai parhaassa tapauksessa edellisten vuosi-

satojen kulttuurimaisemasta. Tämä tehtävä kuuluisi lähinnä Talonpoikauskulttuurisäätiölle, jolla lienee mahdollisuuksia käyttää siihen pitäjänseurojen apua, niin että se tulisi huolehtimaan ainoastaan työn johtamisesta sekä sen suorituksesta, siellä missä luettelointia ja valokuvausta paikallisin voimin olisi mahdoton aikaansaada. Koska inventointi vienee kymmenen vuoden ajan ja koska vanhaa rakennuskantaa vuosittain tuhoutuu, olisi kulloinkin tutkit-

tavat pitäjät valittava tieteellisin perustein ja niin että ne edustaisivat tasaisesti maan eri seutuja. Samalla olisi muutamia hajoamassa tai muuttumassa olevia taikka jo hajonneita vanhoja ryhmäasutuksia kartoitettava, minkä osittain täytyisi tapahtua muistitiedon ja kivi-jalkajännösten avulla. Suunnitelman toteuttaminen aiheuttaisi vuosittain kymmenen vuoden aikana seuraavat menot:

Ylioppilaille 20 keruustipendiä (kolmen viikon kenttätystä ja aineiston puhtaaksikirjoittamisesta à 25.000 mk)	500.000: —
Menoihin kurseista, kyselykaavakkeista ja arkistoinnista sekä neuvottelukunnan jäsenten kokouspalkkioihin ja sen sihteerille	150.000: —
Vanhojen rakennusten inventoinnin johtoa varten	50.000: —
Vanhojen rakennusten inventoimiseksi ja valokuvaamiseksi vuosittain 10 pitäjässä, joissa työtä ei paikallisin voimin saada tehdyksi, à 30.000 mk	300.000: —
	<hr/>
	mk 1.000.000: —
	<hr/>

3. Kansanrunousarkisto

Suomen ainoan kansanrunousarkiston muodostaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto, jonka alkujuuret ovat Elias Lönnrotin ajassa. Seuran perustamisen lähin tarkoitus oli Elias Lönnrotin kansanrunouden keräys- ja julkaisutyön tukeminen, ja siitämisin Seura on yhtenä ohjelmansa keskeisenä tehtävänä pitänyt kansanrunouden ja yleensä kansan henkisen perinteen keräystä. Seuran historiassa on ollut aikoja, jolloin tätä työtä on suoritettu erittäin intensiivisesti. Työ on ollut aatteellista ja joka tapauksessa vain niukasti palkittua; mutta kuitenkin Seura on vuosittain käyttänyt tarkoitukseen huomattavia summia. Kuluneiden sadankahdenkymmenen vuoden aikana Seuran kansanrunousarkisto on vähitellen karttunut alallaan maailman

suurimmaksi; se käsittää kaikkiaan noin 1.300.000 numeroa erilaista folklorea. Arkiston kokoelmat, joiden kartuttamiseen useat sukupolvet siis ovat uhranneet intoa, vaivaa ja varoja, ovat sekä suomalaiselle että kansainväliselle tutkimukselle, kuten on itsestään selvää, mitä arvokkaimmat. Kun muistetaan, että ne ovat ainoat muistomerkit siitä miltei hävinneestä kulttuurimuodosta, mitä voidaan nimittää »kalevalaiseksi», niiden merkitys on sitäkin huomattavampi. Mitään periaatteellista eroa ei ole niillä muinaisaineilla, jotka on sijoitettu Kansallismuseoon, ja niillä historiallisilla asiakirjoilla, joita säilytetään Valtionarkistossa, sekä toisaalta kansanperinteen muistiinpanoilla, joiden tyyssijana on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto.

Mutta on huomattava, että Kansanrunousarkisto on historiallisista syistä juridisesti yksityisen seuran omaisuutta, samalla kun se aatteellisesti kuuluu kansallismaisuuteen. Kysyä saattaa, onko yksityisen seuran hartiolle asetettu liian suuri vastuu ja taakka.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle on annettava virpiltön tunnustus sen suorittamasta pyyteettömästä ja monia uhrauksia kysyneestä työsuorituksesta; Seura on pitänyt kunnianasianaan tehdä kaiken, mikä on ollut sen vallassa, ja suoraan sanoen enemmänkin kartuttaessaan ja vaaliessaan kansanperinteen kokoelmia.

Arkiston alkuaikoina kokoelmien käyttäminen ei tietenkään tuottanut sanottavia vaikeuksia. Mutta niiden kartuttua jättiläismittoihin tilanne täysin muuttui: arkisto muodostui yhä enemmän ikäänkuin suljetuksi, tutkijoille tavoittamattomaksi. Alkeelliset luettelot, joihin oli tyydytty, osoittautuivat riittämättömiksi. Niinpä arkiston historiassa tapahtui vuoden 1935 tienoilla merkittävä käänne: Seura piti välttämättömänä ryhtyä kehittämään yleisarkistonsa yhteydessä vähäisin voimin hoidettua kansanrunousarkistoa erilliseksi laitokseksi. Arkisto sai vakinaisen johtajan, kaksi tieteellisesti koulutettua amanuenssia ja kanslia-apulaisen. Henkilökunnalle annettiin tehtäväksi arkiston järjestäminen, kokoelmien luettelominen, täydennyskeräysten organisoiminen sekä kokoelmia käyttävien koti- ja ulkomaisten tutkijoiden ja lukuisien opiskelijoiden avustaminen. Tätä ohjelmaa on sen jälkeen pyritty noudattamaan. Parhaina aikoina työssä on ollut johtaja, kaksi vanhempaa amanuenssia, yksi nuorempi amanuenssi, kolme konekirjoittajaa, yksi sävelmien kopioitsija sekä eräiden erikoisluetteloiden laatijoita.

Kansanrunousarkiston arkistointityöt pääsivät täten hyvään alkuun; arkisto

alkoi muotoutua nykyaikaiseksi tutkimusinstituutiksi ja museoksi.

Mutta suunnitelmat osoittautuivat pettäviksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jouduttua sotien aiheuttamiin taloudellisiin vaikeuksiin. Seuralla ei enää ollut riittävästi varoja käytettävissä arkiston menojen kattamiseksi. Henkilökunta oli pakko supistaa johtajaan, amanuenssiin, kanslia-apulaiseen ja puoli päivää työskentelevään konekirjoittajaan; tämänkin henkilökunnan palkkaus oli usein uhanalainen. Jo tästä syystä työtahti olennaisesti hidastui. Samanaikaisesti kokoelmien käyttö lisääntyi erittäin runsaasti, joten henkilökunnan aika kiinnittyi yhä enemmän asiakaspalveluun.

Tästä johtuu, että se tavoitteista, jota on pidettävä tärkeimpänä, nimittäin kokoelmien luettelointi, ts. arkiston aarteiden käyttökuntoon saattaminen, on edelleen odotettua huomattavasti etäämpänä; keräelmien pääosa on yhäti tutkijain työläästi käytettävissä, jopa saavuttamattomissa. Suurisuuntaisesti aloitettu aihepiireittäinen luettelointityö on ennättänyt vasta 275.000 korttiin, kun taas valmis luettelo käsittäisi arviolta 2 miljoonaa korttia. Kaikkien vaikeuksien uhalla ja siitäkin huolimatta, että työn valmistuminen on siirtynyt aikoihin, joita nykyinen sukupolvi ei voi nähdä, suunnitelman mukainen luettelointityö jatkuu.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto on tosin numeromäärältään laaja, mutta ei suinkaan vielä täydellinen. Varsinaisen keruutyön voidaan tosin sanoa suurin piirtein loppuneen, mutta eräät täydennyskeräykset ovat edelleenkin välttämättömiä. On itsestään selvää, että nämä keräykset ovat kiireellisiä siksi, että vanhan kansanperinteen taitajain rivit yhä nopeasti harvenevat. Tämä keräystyö voi tapahtua suhteellisen vähäisin kustannuksin, koska vapaaehtoisia avustajia

on olemassa, koska ylioppilaiden kotiseuduntutkimusretkikunnat innokkaasti ottavat tehtäväkseen keruun suorittamista jne. Sen sijaan vaatii enemmän varoja kansanperinteen tallentaminen äänilevyihin ja ääninauhaan. Arkisto on aikoinaan voinut hankkia ensiluokkaiset levytyslaitteet ja matkamagnetofonin sekä sisustaa äänitysstudion. Tämä keruumuoto — joka on useimmissa siivistysmaissa käytännössä — on tieteen uusimpia vaatimuksia vastaava, ja sen kiihdytetty jatkaminen on kansanperinteen häviämisen vuoksi aktuaalinen.

Kansanrunousarkisto ilman kansanrunouskirjastoa on muotopuoli. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on hankkinut maan täydellisimmän ja varsinaisesti ainoan folkloristisen kirjaston. Sen yhteyteen on deponoitu myös Helsingin yliopiston folkloristisen kirjallisuuden pääosa. Kirjaston laajuudesta huolimatta siinä on paljon aukkoja. Sen täydentäminen sekä vanhemmalla että jatkuvasti ilmestyvällä kirjallisuudella on tärkeä mutta varoja kysyvä tehtävä.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on vuosien kuluessa painattanut tieteellisinä aineskokoelmina joukon Kansanrunousarkiston arvokkainta ainesta; mainittakoon vain Suomen Kansan Vanhat Runot sekä taika-, tarina- ja satujulkaisut. Julkaisuhelman jatkaminen on ellemme välttämätöntä eräiden muiden kansanperinteen alueiden kohdalla.

Vuosien varrella Kansanrunousarkisto on joutunut yhä enemmän toimimaan yliopistollisena opetuslaitoksena: kaikki kansanrunoudentutkimuksen opiskelijat, joiden lukumäärä ei ole vähäinen, suorittavat harjoitustyönsä arkistossa; heidän kirjalliset työnsä perustuvat lähes kokonaan arkiston aineistoon.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston toiminta ennätti sotia edeltäneinä vuosina kiteytyä täsmällisiin ja käytännöllisiin muotoihin;

sotien jälkeen tapahtunut henkilökunnan supistaminen on aikaansaanut sen, että ratkaisevaa työn edistymisen hidastumista on ollut havaittavissa. Tehokas henkilökunta, joka voisi viedä päätöksen luetteloimisohjelman, joka pystyisi huolehtimaan asiakaspalvelusta sekä täydennyskeräyksestä, voisi olla minimikokoonpanoltaan: johtaja (4 tuntia päivässä), amanuessi (6 t. päivässä), kanslisti (6 t. päivässä), 4 konekirjoittajaa (6 t. päivässä); lisäksi arkistolle olisi varattava mahdollisuus palkata tarpeen vaatiessa erikoistöiden suorittamista varten tilapäisiä työvoimia. Arkistossa nykyisin käytännössä olevia palkkoja perusteena käyttäen kohoaisi palkkaa 2.438.860 markkaan. Jatkettu keruutoiminta tulisi maksamaan n. 400.000 markkaa, kun taas kokoelmien hoito- ja toimistokulut (vuokrinen, sidottamaineen, äänilevyjen kopioimismateriaaleineen, toimistotarvikkeineen jne.) vaatisivat 445.000 markkaa. Tähän tulisi lisäksi folkloristisen kirjallisuuden hankkiminen, arviolta 150.000 markkaa, julkaisujen toimitus- ja painatuskulut 1.250.000 markkaa. Kaikkiaan kohoaisivat Kansanrunousarkiston menot siis n. 4.683.000 markkaan vuodessa. Kun päädytään tähän summaan — joka on arkiston suuruuden ja sen työmuotojen moninaisuuden uhallakin yritetty pitää mahdollisimman alhaisena —, herää itsestään kysymys: miten voi yksityinen seura vastata näin suureksi kehkeytyneestä laitoksesta? Vastaus onkin: Seuralla tuskin on missään oloissa enää siihen mahdollisuuksia. Seuran nuoruuden päivien kansanrunousviikokset olivat hoidettavissa vapaaehtoisin voimin; nykyiset jättiläismäisiksi karttuneet kokoelmat vaativat koulutetun arkistohenkilökunnan. Seura tuntee epäilemättä vastuunsa koko kansan edessä; mutta se tuntee myös voimattomuutensa. Ainoa mahdollinen ratkaisu on, että arkisto saa menojaan vastaavan valtionavun tai

että valtio ottaa arkiston haltuunsa — chdoilla, joista on erikseen sovittava. Kun tiedetään, että Skandinavian vastaavat arkistot toimivat kokonaan valtion varoilla, lienee aika Suomessakin pyrkiä samaan päämäärään.

Komitean mielestä ei enää ole asiallista eikä kohtuullista, että tällaisen kansallisomaisuudeksi katsottavan tärkeän arkiston hoito on historiallisista syistä jäänyt vain yksityisen tieteellisen seuran vastuulle ja rasittamaan sen taloutta. Siksi komitea, neuvoteltuaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran johdokunnan kanssa, ehdottaa, että valtio

ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura yhdessä perustaisivat säätiön, joka voisi antaa tämän arkiston jatkuvuudelle lujemman pohjan ja paremmat takeet kuin nykyinen järjestely. Perustettavaan säätiöön olisi liitettävä myös seuraavassa puheeksi tulevat kirjallisuus- ja kulttuurihistoriallinen arkisto sekä kansallisten tieteiden kirjasto, minkä jälkeen Suomalaisen Kirjallisuuden Seura voisi entistä tehokkaammin keskittyä varsinaiseen päätehtävänsä: alansa tieteellisen tutkimuksen ohjaamiseen ja tutkimusten tulosten julkaisemiseen.

4. Kirjallisuus- ja kulttuurihistoriallinen arkisto

Suomen ainoan varteenotettavan kirjallisuus- ja kulttuurihistoriallisen arkiston — yliopiston kirjaston arkiston ohella — muodostaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjastoon liittyvä runsas- ja arvokassisältöinen käsikirjoituskokoelma, jonka yhdeksättätuhatta numeroa käsittävään aineistoon sisältyy monilukuisten kansallisten tieteidemme merkkimiesten, mm. H. G. Porthanin, A. E. Ahlqvistin, M. A. Castrénin, D. E. D. Euro-paeuksen, B. F. Godenhjelmien ja Antero Vareliuksen käsikirjoituksia ynnä erikoisen laajoina ja arvokkaina kokoelmina Elias Lönnrotin ja C. A. Gottlundin käsikirjoitusjäämistöt. Niinikään tähän arkistoon kuuluu suuri joukko suomalaisen kaunokirjallisuuden kulmakivien, mm. Juhani Ahon, Paavo Cajanderin, Santeri Ivalon, Jaakko Juteinin, Kauppi-Heikin, Volter Kilven, Aleksis Kiven, Eino Leinon, Johannes Linnankosken, Otto Mannisen, Heikki Meriläisen, Pietari Päivärinnan ja Kyösti Vilkun teoksien käsikirjoituksia; suuri kulttuurihistoriallinen arvo on myös tämän arkiston 270 nidosta käsittävillä *kirjekokoelmilla*, joista laajimpia ja merkityksekkäimpiä ovat Juhani Ahon,

A. E. Ahlqvistin, Eliel Aspelin-Haapkylyn, Kaarlo ja Emilie Bergbomin, Kaarle Krohnin, Elias Lönnrotin sekä Paavo Tikkasen kirjeenvaihdot. Tätä arkistoa, jonka kokoelmat muodostavat erittäin huomattavan ja ainesarvoltaan ehkä kaikkein tärkeimmän osan siitä materiaalista, jota tutkijat päivittäin Seuran kirjaston lukusalissa käyttävät, ei riittävien varojen puutteessa kuitenkaan ole voitu säilytysmuodoiltaan, ulkoasultaan ja luetteloinniltaan saattaa läheskään siihen kuntoon, jota sen sisäinen merkitys ehdottomasti vaatisi. Poikkeuksena ovat kirjekokoelmat, joiden voi katsoa sidonnaltaan nykyisellään tyydyttävän kohtuulliset vaatimukset, kun sen sijaan muun arkiston pääosaa jatkuvasti säilytetään kirjekuorissa ja paketeissa, joihin on merkitty käsikirjoituksen nimi tai laatu sekä saantipäivämäärä. Kuluvan vuoden aikana tullaan osa tästä materiaalista — sikäli kuin varat riittävät — sijoittamaan pahvikoteleihin, mutta sekä käsikirjoitusten säilyntään ja käytön että ulkoasun kannalta olisi välttämätöntä, että ainakin kaikki arvokkain arkistoinen voitaisiin sidottaa varsinaisiin kansiin ja siten saattaa

asianmukaiseen käyttökuuntoon. Tästä arkistosta on toistaiseksi laadittuna tekijänmukainen sekä karkeajakoinen systemaattinen luettelo ynnä kirjekokoelmista kirjeenlähettäjiin mukainen kortisto, mutta ensiarvoisen tärkeätä olisi näiden lisäksi saada arkistosta laadituksi *asiahakemisto*, kirjekokoelmista erityisesti kirjeteksteissä esiintyvien *nimien hakemisto*, joiden merkitys tämän arvokkaan materiaalin käyttäjille tulisi olemaan ilmeinen.

Se huonetila, joka arkistolle voitiin järjestää kirjaston jokin aika sitten saaman lisätilan yhteydessä, on sisustettu yksinomaan säilytystarkoituksia silmällä pitäen, eikä sen yhteyteen ole lainkaan voitu suunnitella senlaatuista *näytteillepanomahdollisuuksia*, jotka yleisesti on otettu varteen monien vastaavanarvoisten ulkomaisten arkistojen huonetiloissa. Tämän arkiston kehittämiseen myös näytteillepanolliset näkökohdat huomioonottaen ja sen tai sen osien muodostamiseen eräänlaiseksi *kirjallisuus- ja kulttuurihistorialliseksi museoksi* tarjoutuisi kuitenkin Seuran oman talon suojissa tilaisuus siellä nykyään toimivan Sanakirjasäätiön lähitulevaisuudessa muuttaessa Helsingin yliopiston tekeillä olevaan instituuttirakennukseen, jolloin mainitunlaatuiseksi museoksi kehitettävälle arkistolle vapautuisi sovelias huonetila. Edellä esitetyn mukaisesti olisi tämä huoneisto tällöin sisustettava ei vain säilytystä vaan myös näytteillepanoa silmällä pitäen ja saatava ulkoiselta edustavuudeltaan asianmukaisen arvokkaalle tasolle. Rinnan arkiston huonetilan uudelleenjärjestelyn kanssa olisi paikallaan tehostaa myös sen aineiston kartuttamista, nimenomaan pyrkimällä saamaan mainittuun arkistoon suomalaisen kaunokirjallisuuden käsi-

kirjoituksia tähänastista olennaisesti täydellisemmässä määrässä. Onkin täysi syy otaksua, että jos tämänlaatuinen museo saadaan aikaan, myös kustantajat ja yksityiset ovat valmiit entistä tehokkaammin kartuttamaan sen kokoelmia. — Kirjallisuus- ja kulttuurihistorialliseen arkistoon näytteillepantavaa materiaalia ei kuitenkaan olisi syytä rajoittaa yksinomaan käsikirjoitusaineistoon, vaan olisi paikallaan sijoittaa sinne myös edustava valikoima painettuun kansalliskirjallisuuteemme kuuluvia merkkiteoksia.

Henkilökunta. Kuten toisessa yhteydessä on mainittu, arkiston hoidosta ovat tähän saakka huolehtineet Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston virkailijat. Koska kirjaston vähäinen työvoima ei kuitenkaan ole riittänyt edes kaikkiin niihin tehtäviin, jotka ovat liittyneet itse kirjakokoelmien hoitoon, on luonnollisena seurauksena ollut, että arkistolle on nykyisellään voitu omistaa aivan suhteettoman vähän työaikaa. Siitä syystä ehdotetaan, että edellä esitettyjen uudestijärjestelyjen puitteissa kirjallisuus- ja kulttuurihistorialliseen arkistoon perustettaisiin yksi amanuenssin ja yksi arkistoapulaisen toimi, joiden hoitajat tulisivat omistautumaan yksinomaaisesti arkistotehtäviin, niihin sisällytettynä tärkeällä sijalla myös huolehtiminen kokoelmien näytteillepanollisesta puolesta edellä esitellyn museon puitteissa. — Kuten toisessa yhteydessä on mainittu, toimisi Kansallisten tieteidен kirjaston johtaja samalla myös mainitun arkiston esimiehenä.

Kirjallisuus- ja kulttuurihistoriallisen arkiston *vuotuismenot* tulisivat olemaan edellä esitetyn toimintasuunnitelman puitteissa seuraavat:

Palkat:

Amanuessi	(5 t.) 23 pl.	308.000 (= 5/6 × 369.600)
Arkistoapulainen	(6 t.) 17 pl.	277.200
Palkat yhteensä		585.200 mk
Sidotus	150.000 mk
Arkistotarvikkeet	20.000 mk
Vuokra-, lämmitys-, valaistus- ja siivousmenot	200.000 mk
<u>Vuotuismenojen kokonaissumma</u>		<u>955.200 mk</u>

Erityisesti huomautettakoon, että ylläolevaan menoarvioon ei ole sisällytetty niitä *kertamenoja*, jotka tulisivat aiheutumaan mainitun kirjallisuus- ja kult-

tuurihistoriallisen museon sisustamisesta ja joita varten tultaisiin aikanaan ehdotamaan erikoismäärärahaa.

5. Kansallisten tieteiden kirjasto

Maamme erikoiskirjastoista on eduskunnan kirjaston jälkeen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjasto toiseksi suurin (n. 110.000 nidettä). Sen voi katsoa nykyisellään sisältävän ratkaisevasti olennaisen osan kansalliskirjallisuutemme keskeisimmistä aloista. Ja kulttuurihistoriallisessa mielessä sille antaa aivan erityisen arvon se seikka, että sen vanhin ja arvokkain osa on sinne kertynyt viime vuosisadan kansallisen nousuajan merkeissä hartain mielin annettuina lahjoina. Suomalainen kaunokirjallisuus ja sen tutkimus, suomalais-ugrilainen, erittäinkin itämerensuomalainen kielitiede, kansanrunoudentutkimus ja kansatiede, suomalainen kulttuurihistoria, kaikkinaisen vanhin Suomessa painettu kirjallisuus sekä ulkosuomalaiset painotuotteet ovat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjastossa edustettuina siinä laajuudessa, että ne rinnan virallisen kansalliskirjastomme Helsingin yliopiston kirjaston kotimaisen osaston kanssa muodostavat suoranaisten kansalliskirjallisuutemme keskuskeräyksen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston merkitys onkin siten muodostunut huomattavan suureksi ei vain Seuran talossa toimivien tieteellisten laitosten

tutkimustyölle, vaan kaikille ulkopuolisillekin kansallisten tiedonalojemme tutkijoille. Erityisesti on huomattava, että tällä kirjastolla on maamme toisille tieteellisille seuroille kuuluvien kirjastojen joukossa aivan poikkeuksellinen erikoisasema sikäli, että se ensinnäkin on niitä kaikkia verrattomasti suurempi ja lisäksi kokoelmiensa laadun puolesta huomattavasti monipuolisempi, koska toisten seurojen — nimenomaan Tieteellisten seurain talossa toimivien — hankinta rajoittuu suureksi osaksi julkaisujen vaihtoon koti- ja ulkomaisten seurojen kanssa; on myös syytä viitata siihen, että eräs niistä, Suomen Muinaismuistoyhdistyksen kirjasto, joka Kansallismuseon kirjastoksi muodostettuna on tieteellisesti erikoiskirjastoistamme suurimpia, toimii nykyisellään valtion laitoksena.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston kirjavaroista on edellä lueteltujen erikoisalojen lisäksi mainittava laaja kotimaisen *sanomalehdistön* kokoelma (siitä huomattava osa Turun yliopiston kirjastoon ja Yhteiskunnallisen korkeakoulun kirjastoon talletettuna), joka sekini miltei kokonaisuudessaan on kertynyt lahjatietä ja muodostaa nykyisel-

lään arvokkaan rinnakkaiskokoelman Helsingin yliopiston kirjaston kotimaisten sanomalehtien osastolle. On huomattava, että suurimpienkin tieteellisten kirjastojemme kokoelmat ovat tämän säilyntältään erittäin vaaranalaisen painotuotemateriaalin osalta perin puutteelliset, mistä syystä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston omistamille sanomalehtikokoelmille on annettava aivan erityisen suuri arvo. Merkitykseltään huomattava on myös Seuran kirjaston *sanomalehtileikekokoelma*, jota varsinkin nykyään intensiivisesti kartutetaan ja jonka käyttöarvo nimenomaan kansallisten tieteidemme tutkijoille tulee olemaan varsin suuri. Myös *ulkomaista* kirjallisuutta sisältyy Seuran kirjaston kokoelmiin huomattava määrä, siitä pääosa tietenkin Seuran edustamiin tieteenaloihin liittyvää. Erityisen tärkeän keruukohteen on kirjaston toiminnassa aina muodostanut sukukansojemme kirjallisuus, nimenomaan vironkieliset painotuotteet, joita tässä kirjastossa onkin Helsingin yliopiston kirjaston *Estonica*-osaston jälkeen suurempi määrä kuin missään muussa maamme kirjastossa.

On itsestään selvää, että Seuralle ei olisi ollut mahdollista kirjastojen tavallisesti käyttämää ostotietä kartuttaa kirjakokoelmiaan niin laajoiksi kuin ylläesitetystä on käynyt ilmi eikä esim. viidetoista viimeksi kuluneen vuoden aikana kohottaa kokoelmiensa nidelukua miltei tasan kaksinkertaiseksi eli puolestasadastuhannesta yli sadantuhannen. Tällaisissa mittasuhteissa tapahtunut kasvu on ollut mahdollista vain siten, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on saanut osakseen yhä kasvavaa myötämielisyyttä suomalaisten kirjankustantamojen ja muiden julkaisijain samoin kuin lehtien toimitusten taholta, jopa siinä määrin, että tämän kirjaston tarvitsemat kotimaiset kirja- ja lehtiutuudet ovat nykyään miltei poikkeuksetta saatavissa sen kokoelmiin

lahjatietä. Lisäksi Seura on käyttänyt kirjahankinnoissaan laajassa mitassa hyväkseen vaihtomateriaaliksi soveltuvia omia julkaisujaan ja on nykyään vakinaisessa julkaisujenvaihtosuhteessa 13 kotimaisen tieteellisen seuran ja n. 100 ulkomaisen tieteellisen seuran, laitoksen tai aikakauslehden kanssa. Kaikesta tästä on ollut seurauksena, että kirjasto on voinut keskittää ylen niukat hankintamäärärahansa pääasiassa sellaisen ulkomaisen, lähinnä Seuran kansanrunousarkistossa tarvittavan kirjallisuuden ostoon, jota ei ole ollut saatavissa vaihtotietä.

Osoituksena siitä, että Seuran kirjakokoelmat eivät suinkaan ole jääneet vain kuolleeksi säilytysmateriaaliksi, on ennen kaikkea se tosiasia, että kirjaston *käytönnumerot* ovat huomattavan suuret. Viime vuodenvaihteessa ilmestyneestä Suomen tieteellisten kirjastojen oppaasta ilmenee, että 1948 oli siinä mainituista 214 tieteellisestä kirjastostamme vain yhdeksällä lukusali- ja kotilainojen yhteissummalla suurempi kuin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjastolla (ja siihen liittyvällä arkistolla), tämän lainausluvun (yht. 8.792 nid.) mainittuna vuonna ylittäessä mm. sellaisten suurten korkeakoulukirjastojen kuin Åbo Akademin ja Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun kirjastojen käyttönumerot. — Erityisesti on korostettava sitä, että tutkijat voivat paitsi lukusaliin saada Seuran kirjastosta *kotilainoiksi* teoksia, joita ei ole kotikäyttöön saatavissa mistään täkäläisestä kirjastosta — on näet muistettava, että Helsingin yliopiston kirjaston kotimaisesta osastosta ei mitään painotuotteita — lukuunottamatta väitöskirjoja — lainata kotiin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston kokoelmia on myös yhä lisääntyvässä määrin alettu käyttää hyväksi tieteellisten kirjastojen välisessä, ei vain kotimaisiin, vaan myös ulkomaisiin kirjastoihin suuntautuvassa *kaukolainauk-*

sessä. Tässä kohden huomautettakoon, että tieteellisten kirjastojen kaukolainauskysymystä on seikkaperäisesti käsitelty Tieteellisten kirjastojen komitean viime vuonna valmistuneessa mietinnössä ja tällöin ehdotettu kaukolainausvelvollisuudet virallisesti jaettavaksi tiettyjä alue- ja tieteenalanäkökohtia silmällä pitäen mainittujen kirjastojen kesken; kaukolainauksen yksityiskohmainen aluejako on mietinnössä jätetty myöhemmin asetettavan erikoistoimikunnan tehtäväksi, mutta komiteassa käydyissä keskusteluissa pidettiin luonnollisena, että kansallisten tieteidemme alaan kuuluvan fennica-kirjallisuuden kaukolainaus tultaisiin keskittämään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjastosta tapahtuvaksi.

On ilman muuta selvää, että näin laaja ja rikassisältöinen ja vuotuiskartunnaltaan (viime aikoina n. 3.000—5.000 kirjanidettä) näin suuri sekä paljon käytetty kirjasto vaatisi huomattavan määrän *työvoimaa* voidakseen tulla kaikinpuolisessa järjestelyssään ja hoidossaan pysytetyksi sen sisäisen arvon ja ajan vaatimusten tasalla. Tähänastisten käyttövarojen niukkuus on kuitenkin tehnyt mahdottomaksi läheskään riittävän työntekijämäärän kiinnittämisen kirjaston palvelukseen; niinpä kirjaston nykyisen henkilökunnan yhteinen päivittäinen työtuntimäärä on ainoastaan $17\frac{1}{2}$, mikä vastaa kolmea täysityöpäiväistä virkailijaa. Tämän pienen työvoimamäärän riittämättömyys kirjanhankinnan hoitoon, kartunnan käsitteilyyn, moninaisten luettelojen laadintaan, yleisöpalveluun ja monilukuisiin muihin juokseviin töihin on ilman muuta selvä. Aivan erityisen kipeänä kirjaston työvoimapula tuntuu kirjakokoelmien *luetteloinnissa*, jonka kehittämisestä tämän kirjaston arvon vaatimalle tasolle on edempänä tehty yksityiskohtaisempi esitys.

Kirjaston tulevan toiminnan suuntaviivat.

Kirjahankinta. Kirjaston hankintaa on kehitettävä entisen käytännön pohjalla, pyrkimällä saamaan tarvittavat kotimaiset kirjauutuudet jatkuvasti mikäli mahdollista kokonaisuudessaan lahjattietä, vanhempi kotimainen kirjallisuus lähinnä kaksoiskappalevaihtoina, ja niinkään kehitettävä julkaisujen vaihtoa vastaavien ulkomaisten elinten kanssa. Kirjanostoissa on pantava pääpaino ulkomaisen kansanrunous- ja kansatieteellisen kirjallisuuden — erittäinkin painettujen aineskokoelmien — hankintaan. Kuten toisessa yhteydessä on osoitettu, tätä kirjallisuutta, jonka hankintaan on viime aikoinakin käytetty valtaosa kirjaston niukoista vuotuisista ostomäärärahoista, tarvittaisiin Seuran kansanrunousarkistossa suoritetussa tutkimustyössä kipeästi paljoa laajemmassa ja monipuolisemmassa mitassa, kuin sitä on tähänastisten käyttövarojen turvin — nimenomaan valuuttakurssien epäedullisuuden vuoksi — ollut mahdollista hankkia. Vuosittainen kirjajahankintamääräraha ehdotetaan siitä syystä korotettavaksi 300.000 markkaan, sen oltua viime vuonna yhdessä sidontamäärärahan kanssa 175.000 markkaa.

Sidotus. Kirjastoon hankittuja teoksia ja aikakauslehtiä on viime aikoina voitu sidottaa vain aivan mitättömässä määrin. Jotta edes kaikkein arvokkaimmat teokset ja aikakauslehdet saataisiin ulkoasultaan asianmukaiseen käyttökuntoon, tarvitaan sidottamiseen vuosittain noin 200.000 mk.

Huonetilat. Kirjaston saatua kolmisen vuotta sitten käyttöönsä lisävarastotilaa talon yläkerroksesta ja myös vastaavan hyllystön on sen huone- ja hyllytilanne tällä hetkellä tyydyttävä, lukuunottamatta virkailijain työhuoneiden ja sanomalehtien säilytystilojen puutetta; kuten edellä on mainittu, nämä tilaavievät

painotuotteet on ollut pakko suurelta osalta tallettaa muihin kirjastoihin.

Luettelot. Erityisen tärkeällä sijalla kirjaston kehittämissuunnitelmissa on sen luetteloiden täydentäminen kirjastotekniikan vaatimuksia vastaaviin muotoihin. Lukuunottamatta pienikokoisimpia ja vähimmäisarvoisia painotuotteita on kirjaston kirjavaroista kylläkin laadittu täydelliset haku- ja paikkakortistot, mutta sen sijaan ei tähänastinen niukka työvoima ole riittänyt *systemaattisen* eli *aineenmukaisen* luettelotyyppin laadintaan. (Poikkeuksena on vain ns. topografinen hakukortisto paikallishistoriallisista yms. teoksista.) On kuitenkin itsestään selvää, että ilman riittävän hienojakoista alanmukaista luetteloa kirjaston käyttäjien ei ole mahdollista kyllin nopeasti ja varmasti saada selvyyttä siitä, mitkä kaikki jotakin tiettyä tutkimusaihetta käsittelevät teokset sisältyvät kirjaston kirjavaroihin, josta syystä aineenmukaisten, Seuran keskeisimmät alat käsittävien luetteloiden laadinnan on katsottava kuuluvan kirjaston tulevista tehtävistä kaikkein tärkeimpiin.

Kansallisten tieteiden kirjallisuuden bibliografiointi. Vuodesta 1946 alkaen on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston työohjelmaan ollut sisällytettynä johtokunnan vuosittain myöntämän erikoismäärärahan turvin (v. 1950 25.000 markkaa) jatkuva Suomessa ilmestyneen tai Suomea koskevan, kirjallisuudentutkimuksen piiriin kuuluvan kirjallisuuden bibliografiointi. Viime vuosien aikana on siten suoritettu mainittuun alaan kuuluvan kirjallisuuden luettelointi vuosien 1901—1925 ja 1938—1950 osalta sekä lisäksi luettelointi jonkin verran myös vanhinta kirjallisuutta. Vuosikäden alkuneljänneksen luettelo on parhaillaan painossa ja vuosien 1938—1950 aineisto saatetaan kuluva vuona systemaattiseksi ja painokuntoiseksi käsikirjoitukseksi. Lähimpien aikojen ta-

voitteena on alan varhaisimman sekä jatkuvasti ilmestyvän kirjallisuuden luettelointi.

Niin suuri merkitys kuin edellä mainittulla, yksinomaan kirjallisuushistoriallisella bibliografialla onkin, olisi kuitenkin ensiarvoisen tärkeätä, että tämän Seuran kirjastossa suoritettavan bibliografin puitteita voitaisiin laajentaa sisällyttämällä niihin kirjallisuudentutkimusten lisäksi myös toisten kansallisten tieteenalojemme kirjallisuuden luettelointi, nimenomaan suomalais-ugrilaisen kielitieteen sekä kansanrunous- ja kansatieteen osalta. Edellytyksenä kuitenkin on, että tämän bibliografin jatkuvaan suoritukseen voidaan käyttää huomattavasti runsaammin työvoimaa kuin tähän saakka on ollut mahdollista; tässä mainittakoon, että esim. viime vuonna ko. työ rajoittui n. 160 työtuntiin sekä vähäiseen konekirjoitukseen. Edellä esitetyn laajentamissuunnitelman toteuttamiseksi olisi tarpeen, että mainittuun kirjastoon perustettaisiin erityinen täysityöpäiväinen bibliografin toimi, jonka hoitaja tulisi käyttämään koko työaikansa yksinomaan kyseisten tieteenalojen bibliografiointiin lähemmin määriteltävissä muodoissa.

Muu henkilökunta. Kuten edellä on mainittu, kirjaston nykyinen pieni työvoimamäärä (yht. 17 1/2 tuntia päivässä) on riittämätön näin laajojen ja rikkas sisältöisten kokoelmien hoitoon tämänhetkistenkään työmuotojen puitteissa, varsinkin kun se on näihin asti joutunut huolehtimaan myös kirjaston yhteydessä toimivasta laajasta arkistosta. Edellä esitettyjen työsuunnitelmien toteuttaminen erittäinkin aineenmukaisten luetteloiden laadinnan osalta edellyttää, että kirjaston muutakin työvoimaa bibliografin toimen perustamisen ohella olennaisesti lisätään. Vähimpänä riittävänä määränä on tällöin pidettävä seuraavansuuruista henkilökuntaa:

kirjastonhoitaja (3 t.), 1 amanuenssi (5 t.), 1 bibliografi (5 t.) sekä 3 kirjastoapulaista (à 6 t.). Kirjastonhoitaja tulisi samalla toimimaan toisessa yhteydessä esitellyn Kirjallisuus- ja kulttuurihistoriallisen arkiston esimiehenä, kun sen sijaan kirjaston muut virkailijat tulisivat tämän jälkeen omistautumaan yksinomaan kirjakokoelmien hoitoon, mai-

nitun arkiston saadessa omat erikoisvirkailijansa.

Vuotuis kustannukset. Käyttämällä lähökohtana tämänhetkistä hintatasoa ja voimassa olevaa valtionvirkojen palkkausluokittelua tulisi Kansallisten tieteiden kirjaston vuotuismenoarvio esitetyn toimintasuunnitelman puitteissa olemaan seuraavanlainen:

Palkat:

Kirjastonhoitaja	(3 t.) 26 pl.....	215.000 (= 3/6 × 430.000)
Amanuenssi	(5 t.) 22 pl.....	293.000 (= 5/6 × 351.600)
Bibliografi	(5 t.) 22 pl.....	293.000 (= 5/6 × 351.600)
Kirjastoapulainen	(6 t.) 17 pl.....	277.200 mk
—»—	(6 t.) 17 pl.....	277.200 mk
—»—	(6 t.) 17 pl.....	277.200 mk
Palkat yhteensä		1.632.600 mk
Kirjahankinnat	300.000 mk
Sidotus	200.000 mk
Kirjasto- ja toimistotarvikkeet, postikulut, sekalaismenot	100.000 mk
Vuokra-, lämmitys-, valaistus- ja siivousmenot	300.000 mk
Vuotuismenojen kokonaissumma		<u>2.532.600 mk</u>

Kirjahankintamomenttiin sisältyy kansanrunousarkiston kustannusarviossa

folkloristisen kirjallisuuden hankintaan ehdotettu määräraha 150.000 mk.

6. Suomen kansankielen sanakirjan suunnitelma

Kansankielen sanakirjoja, jotka nykyaikaisessa muodossaan ovat pikemminkin perinnäisen kansankulttuurin ensyklopedioita kuin 'sanakirjoja' tavallisessa merkityksessä, on nykyisin tekeillä lukuisissa Euroopan maissa, esim. — mainitaksemme vain Suomen oloihin lähimmin verrattavia maita — Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa, Saksassa, Itävallassa ja Sveitsissä, sekä oli ainakin ennen äskeistä maailmansotaa Virossa, Latviassa ja Unkarissa. Koko länsimaisen kulttuuripiirin harrastus tämänlaatuisia ainesjulkaisuja kohtaan perustuu siihen oivallukseen, että valtava määrä kulttuurihistoriallisesti korvaamattoman arvokasta suullista traditiota on vaarassa

ainiaaksi hävitä tutkimuksen ulottuvilta, jos ei tehokkain erikoistoinen huolehdi sen pelastamisesta.

Suomen kansankielen sanakirjatyön tähänastiset vaiheet ovat lyhyesti esitellen seuraavanlaiset.

Järjestelmälliseen aineiston keräykseen ryhtyi meillä Suomalaisen Kirjallisuuden Seura jo vuonna 1896 professori E. N. Setälän laatiman suunnitelman mukaisesti. Parin seuraavan vuosikymmenen kuluessa (vuoteen 1916) seura käytti tähän tarkoitukseen omia varojaan noin 60.000 silloista kultamarkkaa ja hankki täten runsaasti kokemusta tämän monenlaisia vaikeuksia tarjoavan tehtävän suorittamisessa. 1910-luvulla

alettiin havaita, että tuollainen suuri tieteellinen kansankulttuurin rekisteröinti kävi ylivoimaiseksi yksityiselle kansalaisjärjestölle, jolle oli kertynyt huolehdittaviksi lukuisia muitakin tärkeitä ja ajankohtaisia kulttuuritehtäviä. Sen vuoksi perustettiin 1916 »Suomen kielen sanakirjaosakeyhtiö» ainoana tehtävään Kansankielen sanakirjan aikaansaaminen. Osakeyhtiön muotoa käytettiin sen vuoksi, että silloisen venäläisvallan aikana olisi ollut vaikea panna toimeen muunlaista rahankeräystä. Kertynyt pääoma, 170.000 kultamarkkaa, hupeni kuitenkin mitättömiin seuraavien vuosien inflaatiossa. Kun maamme valtiollisen itsenäisyyden toteuduttua oli saatu takeet tarkoituksenmukaisemman erikoisjärjestön syntymisestä sanakirjahanketta ajamaan, niin Sanakirjaosakeyhtiö purettiin v. 1924. Yhtiön työn jatkajaksi opetusministeriö, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Suomalais-ugrilainen Seura, Kotikielen Seura, Kalevalaseura, Suomalainen Tiedeakatemia, Helsingin yliopisto, Turun yliopisto ja Jyväskylän yliopistoyhdistys perustivat saman vuoden joulukuussa professori Setälän aloitteesta *Sanakirjaosakeyhtiön*, joka sai perä kaikki siihen asti kertyneet kokoelmat ja työvälineet. Samaksi vuodeksi 1924 oli eduskunta — raha-arpajaisten voittovaroista — ensi kerran myöntänyt valtion apua sanastonkeräytykseen, ja kun tätä avustusta oli luvassa jatkuvasti, voitiin tuo suuri työ vasta nyt saattaa tarkoituksenmukaiselle, uusimpia tieteellisiä vaatimuksia vastaavalle kannalle: työn johtoa ja aineiden arkistointia varten palkattiin vakainainen toimistohenkilökunta, ja metodiltaan uusia keräyksen loppuunsaattamista varten luotiin asiantuntijain avulla yksityiskohtainen, joskin entisestään suuresti supistettu ohjelma, jonka toteuttamisen enimmäisajaksi arvioitiin 15 vuotta (vuodesta 1927 lukien). Koulutettuaan tarpeellisen määrän kerääjästipendiaat-

teja ja luotuaan laajan, koko suomen kielen alueen käsittävän vapaaehtoisten tiedonantajien verkon Sanakirjaosakeyhtiö ryhtyi valtionavun turvin toteuttamaan vahvistettua keräysohjelmaansa. Vaikeasti organisoitava kenttätyö edistyi siinä määrin suunnitelmien mukaisesti, että jos talvisota syksyllä 1939 ei olisi keskeyttänyt toimintaa ja jatkosota pian sen jälkeen uudestaan häirinyt sitä, asetettu aikatavoite olisi täsmälleen saavutettu. Sotien takia siirtyi viimeisen ohjelmanmukaisen pitäjänsanaston valmistuminen vuoteen 1947. Vapaaehtoisen kirjeenvaihtajiston avulla harjoitettu keräys oli niin voimaperäistä vuosina 1927—1939, että silläkin keinoin voidaan katsoa suurin piirtein tyhjennetyt käytettävissä olleet mahdollisuudet; vain jälkikeruuta on pakko pienessä mitassa suorittaa jatkuvasti vielä lähivuosinakin.

Sanakirjatyö on nykyisin sellaisessa vaiheessa, että *ainestenkeräys siis on pääasiallisesti suoritettuna* ja että käynnissä on kertyneen materiaalin arkistoteknillinen kuntoonpano sekä sen ohessa yksityiskohtaisen suunnitelman laatiminen sanakirjan käsikirjoituksen teettämiseksi myöhemmin tapahtuvaa julkaisemista silmälläpitäen.

Keruuvaiheen aikana materiaalia kerätyi enemmän kuin kyettiin jatkuvasti saattamaan arkistokuntoon. Niinpä suurin osa vapaaehtoisen kirjeenvaihtoverkon 1930-luvulla lähettämistä, useihin satoihin tuhansiin nousevista sanatie-doista on vielä hakusanoittamatta, tarpeellisilta kohdiltaan kopioimatta sekä sijoittamatta paikoilleen aakkossysteemiin; samoin on vastaavasti kesken tämän työn yhteydessä suoritettava ns. synonyymiluetteloiden teko hakemistoi-neen. Säätiön keräyttämistä noin 1.425.000 sananparsitoisinnosta on niinkään vasta pieni osa ehditty hakusanoittaa ja sijoittaa sana-arkiston yhteyteen. 23 keruupiiriin sanakokoelmien yhdistä-

minen yhtä moneksi erilliseksi aakkosjärjestelmäksi on vielä osittain kesken. Arkiston pääosan yleishakemistosta on saatu valmiiksi vasta noin $\frac{2}{3}$. Eräiden perusteellisten kansatieteellisiltätoisten kyselysarjojen vastaukset on saatava kopioituiksi ennen niiden sijoittamista hajalleen muun aineiston sekaan suureen korttijärjestelmään. On nimittäin huomattava, että Sanakirjasäätiön arkistosta saatetaan parhaassakin tapauksessa julkaista vain murto-osa ja että valtavat aineskokoelmat sen vuoksi on pakko jatkuvasti säilyttää pysyvänä julkisena arkistona, jota siis on hoidettava myös tätä näkökohtaa silmälläpitäen. Aikaisemmin eri tahoilla kertyneen murreosanaineuksen poimintaa säätiön kokoelmiin on vielä runsaanlaisesti suoritettava Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistosta ja painetusta kirjallisuudesta. Tässä luetellut kesken-eräiset aineksenmuokkaus- ja -järjestelytehtävät, joiden loppuun saattamisen jälkeen vasta sanakirjan käsikirjoituksen laatiminen voi varsinaisesti alkaa, vaativat muutamien vuosien pituista *arkistonjärjestelyvaihetta*, jonka aikana kuitenkin myös itse artikkelityötä voidaan osittain suorittaa.

Kun aineksenkeruuseen normaalivuosina 1930-luvulla saatiin valtionapua raha-arpajaisvaroista keskimäärin 600.000 mk vuodessa, työn johdon tarkoituksena oli kiinnittää keruuvaiheen päätyttyä säätiön arkiston palvelukseen ansiotuneimmat lukuisista kenttästipendiaateista ja saada siten taatuksi mahdollisimman pätevä sanakirjan toimittajakunta. Jos valtionapu olisi voinut keruuvaiheen päätyttyäkin säilyä suunnilleen samansuuruisena, olisi tarkoituksenmukaiseksi vähimmäismääräksi arvioidut 7–8 vakinaista toimittajaa saatettukin palkata käsikirjoitustyöhön. Sodan jälkeen tapahtunut inflaatio on kuitenkin supistanut säätiön saamaa valtionapua siinä määrin, että se esim. vv. 1948–50

on reaaliarvoltaan vastannut vain enintään 50 %:ia sodanedellisestä vuotuisesta keskimäärästä. Näin ollen säätiön hallituksen on täytyntä karvain mielin päästää enimmät niistä stipendiaateistaan, jotka oli aiottu kiinnittää sanakirjan toimittajiksi, siirtymään muihin ansiotöihin, niin että heidän kallisarvoinen kansankielen tuntemuksensa on ainakin toistaiseksi mennyt tältä tieteelliseltä työltä hukkaan. Niistäkin kahdesta entisestä kerääjästipendiaatista, jotka on onnistuttu sanakirjan toimitukseen siirtämään, vain toinen on voitu palkata suorittamaan täysiä työpäiviä.

Sen koeartikkelityön perusteella, josta aikakauslehti *Virittäjä*sä on 1948–1950 julkaistu näytteitä ja jossa on pyritty kaikin ajateltavissa olevin tarkoituksenmukaisin keinoin erittäin suureen suppeuteen, on päädytty seuraavanlaiseen käsitykseen tekeillä olevan Kansankielen sanakirjan minimikoosta.

Koossa olevasta aineistosta on laskettu kertyvän tekstiä yksi painettu sanakirjan sivu kutakin 411 sanalippua kohden, jos ladelma on samankokoista kuin Lönnrotin suom.-ruotsalaisessa sanakirjassa. Käytettävissä olevia sanalippuja on arvioitu arkiston järjestelyvaiheen päättyessä olevan noin 3 miljoonaa kpl. Sen perusteella saataisiin siis sanakirjan sivuja noin 7.300. Jos arvioidaan, että välttämätön piirros-, valokuva- ja kartta-aineisto lisää tekstin laajuutta n. 10 %, päädytään hiukan pyöristäen 8.000 sivuun eli 500 painoarkkiin, mikä siis merkitsee, että Suomen Kansankielen sanakirja olisi oleva $3\frac{1}{2}$ kertaa niin laaja kuin Lönnrotin sanakirja lisävihkoineen. Tätä kokoa ei voida paljoksua, jos sitä verrataan vastaaviin ulkomaisiin teoksiin. Mainittakoon esim., että Sveitsin saksalaismurteiden sanakirja, jonka edustama väestö (n. 2,9 milj. henkeä) on lukumäärältään Suomen suomalaista kansanosaa pienempi, tulee sisältämään 14 n. 900-sivuista hyvin tiheä-

ladelmaista nidettä (niistä 10 on jo valmiina) ja että Sveitsin ranskalaismurteista, joiden puhujia on vain noin 830.000, aiotaan julkaista 10 osaa à 640 sivua, sekä Sveitsin vain 44.000 retoromaanin puhumasta kielestä 12 noin 600-sivuista osaa. Muistettakoon lisäksi, että oman maamme ruotsalaismurteista jo on julkaistu 2 yhteensä n. 2.500-sivuista sanakirjaa ja että niistä paraillaan suoritetaan aineksenkeruuta uutta murre-sanakirjaa varten. Käytännöllisimmäinen Nykysuomen sanakirja tulee käsittelemään kaikkiaan noin 4.500 painettua sivua.

Nykysuomen sanakirjan käsikirjoituksen laatimisesta saadun monivuotisen kokemuksen mukaan yksi toimittaja saa efektiivisessä työvuodessa valmiiksi keskimäärin 3,7 pönoarkkia vastaavan määrän artikkelitekstiä. Edellyttäen, että Kansankielen sanakirjan leksikografian vuotuisennätys kuvituksen ja karttojen mukaanoton takia olisi hiukan suurempi eli 4 painoarkkia, yhdeltä toimittajalta kuluisi koko käsikirjoituksen laatimiseen 125 vuotta ja 8 toimittajalta vastaavasti noin 15 vuotta.

Jos paraillaan käynnissä olevaan arkistonjärjestelyvaiheeseen varataan nykyistä työvoimaa käyttäen 5 vuotta ja artikkelinkirjoitusvaiheeseen siirrytään täydellä teholla vasta sen jälkeen, ts. nykyisin puuttuvat 6 aputoimittajaa otetaan palvelukseen vasta n. v. 1955, voidaan arvioida Kansankielen sanakirjan käsikirjoituksen valmistuvan 20 vuodessa eli noin vuoteen 1970.

Tällaisen suunnitelman toteuttamista puoltaisivat ainakin seuraavat kolme näkökohtaa:

1) Itse sanakirjan oman tarkoituksenmukaisuuden kannalta olisi erittäin tärkeätä, että teoksen valmistuminen ei kestäisi monia vuosikymmeniä. Ulkomailla — esim. Saksassa ja Sveitsissä — kokemus on osoittanut, että ne päämäärät, joihin sanakirjan aikaansaamisella

pyritään, jäävät suureksi osaksi saavuttamatta, jos julkaisuvaihe vie useiden sukupolvien ajan.

2) Pätevän toimitustyövoiman saanti, jossa edellä mainitusta syystä on eräitä parhaita mahdollisuuksia jo menetetty, helpottuisi, jos Kansankielen sanakirjan varsinainen artikkelinkirjoitusvaihe alkaisi suunnilleen samaan aikaan, jolloin Nykysuomen sanakirjan julkaiseminen päättyy, koska tällöin todennäköisesti useita lähisukuisessa työssä runsaasti kokemusta saaneita henkilöitä voitaisiin siirtää Kansankielen sanakirjan toimittajiksi.

3) Kansankielen sanakirjan toimitustyön noin vuodesta 1956 alkaen huomattavasti kohoavat kustannukset eivät aiheuttaisi valtiolle vastaavasti lisääntyviä taloudellisia rasituksia, koska Nykysuomen sanakirjatyön vaatima valtionapu samanaikaisesti lakkaisi.

Jotta v. 1956 oltaisiin valmiit ryhtymään tässä hahmotellun suunnitelman edellyttämään artikkelinkirjoitusvaiheeseen, olisi kuitenkin arkiston henkilökuntaa jo sitä ennen, vuosiksi 1952—55, lisättävä 3 toimistoapulaisella, 2 assistentilla ja 1 leksikografilla, mikä puolestaan kävisi pänsä vain sillä ehdolla, että Kansankielen sanakirjan valtionapu palautetaan reaaliarvoltaan suunnilleen samaksi kuin se oli keskimäärin 1930-luvulla. Näin ollen tämä valtionapu, joka v. 1951 tulee de facto olemaan 3.750.000 markkaa, olisi vuosiksi 1952—55 — mikäli rahan arvo säilyy nykyisellään — lisättävä 6.000.000 markkaan vuodelta.

Kuten edellä mainittiin, Sanakirjasäätiön keräyttämää kieli- ja kansatieteellistä aineistoa ei milloinkaan voida ajatella kokonaisuudessaan painosta julkaistavaksi, minkä vuoksi on pidettävä huoli sen säilyttämisestä julkisena tieteellisenä arkistona. Kuten muissakin maissa on yleensä menetelty, myös meillä tämänlaatuinen kansallisomaisuus olisi sopivimmin sijoitettavissa valtion-

yliopiston yhteyteen, koska asianomaisen alan yliopisto-opetus sitä välttämättömästi tarvitsee; tällaista sijoitusta edellyttävät myös Sanakirjasäätiön säännöt. Helsingin yliopiston viranomaiset ovatkin varanneet näille kansankielen sanastokokeelmille tilaa yliopiston parrillaan rakenteilla olevan ns. instituuttitalon suomen kielen laitoksessa, jossa

puheenaoleva arkisto tulee alan professorien valvonnassa saamaan osakseen asianmukaisen huolenpidon. Kysymys siitä, miten arkiston hoito olisi kustannettava ja järjestettävä sen jälkeen, kun edellä hahmoteltu sanakirjaohjelma on toteutettu, voidaan tarkoituksenmukaisesti jättää erikseen tuonnempana harkittavaksi.

7. Itäkarjalaismurteiden sanakirjan suunnitelma

1800-luvulla laaditusta kansankielen sanakirjan suunnitelmasta jätettiin erilleen Itä-Karjalan ja Suomen puoleisen Raja-Karjalan kreikkalaiskatolisen väestön puhumat karjalaismurteet sen tähden, että näiden muista suomen kielen murteista sekä muoto- että merkitysoipillisilta ominaisuuksiltaan ja sanavarastoltaan melkoisesti poikkeavien ja tyyliominaisuuksiltaan harvinaisen pitkälle omaperäiseen suuntaan kehittyneiden murteiden ei katsottu voivan saada arvonsa ja tärkeytensä edellyttämää edustusta varsinaisten suomen murteiden jo muutenkin suureksi paisuvassa sanakirjassa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura oli kuitenkin ryhtynyt keräämään itäkarjalaismurteiden aineksia sanakirjan aikaansaamista silmälläpitäen jo 1860-luvulla, ja tämä työ oli 1930-luvun päättyessä — siis noin 80 vuodessa — saatettu suurin piirtein loppuun, tuloksena lähes puoli miljoonaa sanalippua. Itse sanakirjan käsikirjoitustakin Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ennätti vuoteen 1939 mennessä teettää n. 350 foliosivua (koko *a*-kirjaimen ja suuren osan *b*-alkuisia sanoja). Kun seuran taloudellinen tila sotien vaikutuksesta olennaisesti huononi, se keskeytti käynnissä olleen artikkelityön ja luovutti v. 1942 kaiken keräättävänsä aineksen Sanakirjasäätiölle, jonka se toivoi voivan löytää mahdollisuuksia tämän tärkeän tehtävän jatkamiseen.

(Suomalaisen Kirjallisuuden Seura oli tähän työhön, johon ei valtionapua milloinkaan ollut saatu, käyttänyt omia varojaan nykyrahaksi laskien runsaasti toistakymmentä miljoonaa markkaa.) Sanakirjasäätiön ei ole toistaiseksi onnistunut hankkia veroja itäkarjalaismurteiden sanakirjatyöhön. Kuitenkin on säätiön yhteyteen liitetty tutkimuslaitos »Suomen suku» voinut vuodesta 1942 lähtien suorittaa sen hyväksi erinäisiä välttämättömiä arkistoteknillisiä järjestelyjä, niin että koossa oleva aineisto nyt on käyttökelpoisena odottamassa käsikirjoituksen laatijaa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kielitieteen valiokunnan perusteellisesti harkitseman ja v. 1939 viimeistelemän suunnitelman mukaan *Itäkarjalaismurteiden sanakirjan pienin tarkoituksenmukainen koko olisi oleva 135 painoarkkia* eli suunnilleen sama kuin Lönnrotin suomalais-ruotsalaisen sanakirjan ja *käsikirjoituksen valmistamiseen kuluisi kahdelta toimittajalta vielä yhteensä 9 vuotta*.

Itäkarjalaismurteet ovat jo painetun Kalevalan välityksellä suuresti rikastuttaneet suomen yleiskieltä. Mutta paljon suuremmat mahdollisuudet ovat vielä käyttämättä. Karjalaismurteiden tutkijat tietävät, että ne ovat äänne-, muoto- ja merkitysoipillisilta ominaisuuksiltaan Euroopan kielten rikkaimpia ja tyylin kannalta varmaan ainakin itämerensuomalaisista murteista pisim-

mälle kehittyneitä. Mainittakoon, että yksistään Säämäjärven pitäjän aunukselaismurteen sanasto, jonka lehtori E. V. Ahtia on parin vuosikymmenen kuluessa kerännyt, käsittää n. 120.000 ns. sanalippua ja on siis kaikin puolin rikkaampi kuin minkään muun vastaavankokoisen alueen kokoelmat mistään suomensukuisesta kielestä. Jos nämä suoranaiset aarteet pääsisivät painetun sanakirjan avulla täydellä voimallaan vaikuttamaan, voisi suomen kirjakieli ammentaa niistä itselleen runsaasti kaikinpuolista uutta ainesta ja siten melkoisesti rikastua. Mutta itäkarjalaismurteiden sanakirjalla ei ole merkitystä yksinomaan suomen kielen viljelylle ja tutkimukselle. Se olisi oleva myös kansanrunouden ja kansatieteen sekä yleensä talonpoikaiskulttuurin tutkimukselle erinomainen, miltei ehtymätön lähdekoelma. Kun ei voi ajatella, että tutkijat saattaisivat esteettömästi käyttää hyväkseen sana-arkiston ainoalaatuisia käsikirjoituksia — onhan aines melkein kauttaaltaan sellaista, mitä ei voida enää milloinkaan kerätä —, on selvää, että vasta painettu teos, sanakirja, voi kulttuurillemme ja kansalliselle tutki-

muksellemme antaa kaiken sen täydennyksen ja lisän, mitä itäkarjalaismurteista on saatavissa. Lienee edellytettävä, että Suomen valtiovalta tuntee omaavansa joitakin velvollisuuksia koko suomalaisen kulttuurin kulmakiven, Kalevalan, säilyttäjäheimon kieltä kohtaan — millään muulla tavallahan maallamme ei ole mahdollisuutta maksaa sitä todellista kulttuurivelkaa, mikä Suomella on sille taholle. Kun edelleen otetaan huomioon, että maallamme on ollut varoja julkaista — tieteen suureksi hyödyksi — nyt kysymyksessä olevaa teosta laajempi itäruotsalaisten murteiden sanakirja, tuntuu kohtuulliselta odottaa, että tutkimuslaitos »Suomen suvun» käytettäväksi lähitulevaisuudessa asetetaan niin paljon nykyisestään korotettu vuotuinen valtionapu, että edelläselostetun suunnitelman edellyttämät kaksi pätevää työntekijää voidaan kiinnittää Itäkarjalaismurteiden sanakirjan toimittajiksi 9 vuoden ajaksi.

Tämän ehdotuksen toteuttaminen vaatisi nykyisen rahanarvon mukaan noin 1.500.000 markan vuotuista lisäystä »Suomen suku»-tutkimuslaitoksen valtionapuun 9 vuoden aikana.

8. Vanhan kirjakielen sanakirjan suunnitelma

Siihen suomen kielen tieteellisten sanakirjojen suunnitelmaan, jonka Suomalaisen Kirjallisuuden Seura E. N. Setälän ehdotuksesta 1896 otti ohjelmaansa ja jonka tuloksina ovat laajat kansankielen ja uudemman kirjakielen (nykysuomen) sanakirjojen esityöt, sisältyi myös »vanhemman kirjakielen sanakirja», jonka tuli käsittää suomen kirjakielen sanavarasto sen vanhimmista muistomerkeistä alkaen joko Renvallin sanakirjaan (1826) tai Vanhan Kalevalan ilmestymiseen (1835) saakka. Lisäksi suunnitelma edellytti vanhemman kirjakielen ja nykysuomen sanakirjojen vä-

lille jäävän aikakauden 1826 (1835) — 1860 uudissanojen esittämistä edellisen liitteenä.

Kun on voitu luottaa siihen, että suomen kielen kirjallisiin muistomerkeihin sisältyvää ainesta ei uhkaa välitön häviämisen vaara kuten katoavaan kansankulttuuriin liittyvää kansankieltä, ja kun kielen viljelyn ja vakiinnuttamisen tarve ei vetoa vanhentuneeseen sanavarastoon sillä tavoin kuin siihen, mikä sanastossa yhä elää ja uudistuu, on tämä sanakirjaohjelman kohta jätetty viimeiseksi odottamaan vuoroansa. Luokunottamatta »Suomen suku»-tutkimus-

laitoksessa tehtyä vanhimpien suomenkielisten painotuotteiden leikekokoelmaa on vain verraten vähäisiä ja enimmäkseen epäsystemaattisia poimintokokoelmia saatu aikaan tältä alalta puolen vuosisadan kuluessa. Kuitenkin on myönnettävä, että mainitut lykkäyksen aiheuttaneet syyt ovat sekä ehdollisia että suhteellisia, eikä kansallisen perinteemme tutkimus missään tapauksessa voi ajan pitkään tulla toimeen ilman niitä tietoja, joita kätkeytyy vanhan kirjasuomen runsaaseen ja rikkaaseenkin aineistoon. Eräiden vanhan kirjallisuuden keskeisten tuotteiden uusintajulkaisut ovat jossain määrin

helpottaneet näihin tietoihin käiksi pääsemistä, mutta vasta järjestelmällinen esitys kaikesta, mitä tähän lähderyhmään sisältyy, voi tyydyttää tutkimuksen tarpeen. Tehtävä ei ole lähemmäs yhtä suuria esitöitä ja kustannuksia vaativa kuin kansankielen ja nyky-suomen sanakirjatytöt, mutta se on joka tapauksessa suoritettava. Siihen eivät yhden henkilön mahdollisuudet riitä, ja siksi sille on vastaisuudessa varattava sija sen ohjelman puitteissa, jonka edistäminen on ollut komitean harkittavana. Tällä hetkellä komitea ei kuitenkaan vielä katso olevan aihetta esittää taroitukseen määrärahaa.

9. Julkaisut

Mietinnössä on käsitelty kolmea suurta sanakirjahanketta, joiden toimitustyön jouduttamisesta kahden kohdalta on tehty positiivinen esitys. Kummankin, nim. sekä »Kansankielen sanakirjan» että »Itäkarjalaismurteiden sanakirjan» käsikirjoituksen valmistamiseen tarvitaan suotuisissakin olosuhteissa aikaa kymmenkunta vuotta, jonka jälkeisten painatusprobleemien käsittelyn komitea ei enää katso kuuluvan tehtäviinsä. Mainittakoon kuitenkin, että kun »Nyky-suomen sanakirja» — jonka valmistamisesta eduskunta aikoinaan teki aloitteen — nyt on alkanut joutua alkuosastaan painokuntoisen käsikirjoituksen asteelle, maamme suurin kirjankustantamo on ottanut sen kustantaakseen. Tätä voitaneen pitää osoituksena siitä, että tämänlaatuisia suuria yleisteoksia kohtaan on laajojen kansalaispiirien mielenkiinto siksi suuri, ettei niiden kustannuskysymys enää tuotakaan vaikeuksia, kun vain paljotoinen ja kallis käsikirjoitus on yleisen avun turvin saatu aikaan.

Mutta kysymys tieteellisen kirjalli-

suuden julkaisemisesta yleensä on oma, päivänpolttava probleeminsa.

Yksi tieteellisten yhdistysten ja seurojen tärkeä työmuoto on tutkimustulosten julkisuuteen saattaminen. Tarkoitusta varten kullakin yhdistyksellä on yksi tai useampia tieteellisiä sarjoja, suomenkielisten lisäksi myös vieraskielisiä. Julkaisujen myynnistä kertyvät tulot peittävät tavallisesti kokonaisuustannuksista vain häviävän pienen osan. Julkaisujen tarkoituksen voidaan katsoa tulleenkin toteutetuksi yksistään sillä, että tutkimusten tulokset on saatu painetuiksi. Mikäli on kysymyksessä vieraskielinen teos tai sarja, yhdistykset käyttävät sitä ulkomaisten yhdistysten ja laitosten kanssa vaihtojulkaisuna, jolloin saavutetaan kaksi tärkeätä etua: suomalaisen tieteen tutkimustulokset tulevat tunnetuiksi ulkomailla ja maahan saadaan ulkomaista tieteellistä kirjallisuutta vierasta valuuttaa käyttämättä.

Millaiseksi probleemiksi julkaisukysymys tieteellisten yhdistysten piirissä on muodostunut, näkyy parhaiten siitä esi-

merkistä, että painatuskustannukset olivat jo vuoden 1950 loppuun mennessä nousseet noin 15—17-kertaisiksi siitä, mitä ne olivat syksyllä 1939. Valtiolta saatava avustus ei sen sijaan ole parhaisakaan tapauksissa noussut edes 10-kertaiseksi. Epäkohdan tekee vielä tuntuvammaksi se seikka, ettei valtionavustus ollut 1930-luvullakaan riittävän suuri.

Ainoa varsinainen, Suomen kustannusyhdistyksen jäseneksi kelpuutettu tieteellinen kustantamo maassamme on Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Minkälaisissa olosuhteissa se nykyään tieteellistä kustannustoimintaa harjoittaa, selviää seuraavasta.

Erinäisten määrätarkoituksiin saatujen valtionapujen lisäksi Seuran »yleisen» valtionapu oli v. 1950 1.580.000 mk, jonka lisäksi se sai »kansanrunouskokeelmien hoitoa» varten 320.000 mk. Seuran ylläpitämän kansanrunousarkiston kokonaisuudet olivat v. 1950 1.452.975,-, tieteellisen kirjaston 1.349.916:— eli yhteensä 2.802.891:—. Kun siis jo näiden instituuttien ylläpitäminen nieli lähes miljoonan markkaa yli tarkoitukseen saadun valtionavun määrän, käy selväksi, ettei »yleisestä» valtionavusta jäänyt tieteellisen julkaisutoiminnan harjoittamiseen varoja ensinkään. Tämä ansioitunut Seura, joka kuluvana vuonna tulee ehtineeksi 120 vuoden ikään, on siis taloudellisesti itse asiassa huonommassa asemassa kuin siitä erikoistehtävään hoitamaan erkautuneet tieteelliset tytäryhdistykset, jotka vapaina perinteellisistä velvollisuuksista voivat käyttää suurin piirtein katsoen kaikki varansa julkaisutoimintaan. Tilannetta havainnollistaa pari esimerkkiä. Elias Lönnrotin toimesta v. 1841 perustetun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikirjan, »Suomi»-kirjan, 104. nide ilmestyi v. 1944, minkä jälkeen sarjaa ei ole toistaiseksi voitu jatkaa. V. 1946 painattiin eräs ansiokkaaksi tunnustettu

kielitieteellinen tutkimus. Sen jatko-osa on jo useita vuosia ollut valmiina tekiänsä huostassa, ilman että sen julkisuuteen saattamisesta olisi vieläkään mitään toiveita. Monet Seuran julkaisutaviksi tarjotut ja sen harrastusalaan kuuluvat puhtaasti tieteelliset teokset on täytyntä jatkuvan taloudellisen ahdinkotilan takia torjua. Painatusvaikeuksien tultua tunnetuiksi on pessimismi voittanut alaa tieteenharjoittajien piirissä, mikä jo sinänsä vaikuttaa vahingoittavasti luovaan työhön.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura aloitti suomalaisen kaunokirjallisuuden julkaisemisen 1830-luvulla, jolloin ei vielä ollut riittävän suurta suomalaista sivistyneistöä, että ammattimaisen kustannustoiminnan harjoittaminen olisi taloudellisesti kannattanut. Kun olosuhteet noussevan ja kaikkii kansankeroiksiin leviävän sivistyksen ansiosta viime vuosisadan loppukymmeniltä lähtien alkoivat muuttua toisiksi ja liiketoiminnallisia suomalaisia kustannusliikkeitä alkoi syntyä, Seura katsoi tällä alalla suorittaneensa esiraivaajan työnsä loppuun ja on lojaalisti luovuttanut mm. suomalaisen kaunokirjallisuuden julkaisemisen näille yrityksille. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle on kuitenkin vielä jäänyt oma erikoistehtävänsä nimenomaan suomalais-kansallisen tieteellisen kirjallisuuden kustantamona.

Julkaisutoimintansa toteuttamiseksi Seura ylläpitää asianmukaisella tavalla hoidettua kustannustuotteiden myyntivarastoa, jossa tällä hetkellä on lähes kuusisataa erilaista teosta. Seuran ansioksi on katsottava, että se on saatanut Elias Lönnrotin »Suomalais-ruotsalaisesta sanakirjasta» lähtien julkisuuteen parhaat ja täydellisimmät maassamme ilmestyneet vieraiden kielten sanakirjat, jollaisia suurten peruskustannustensa takia liikekustantamoiden ei ole kannattanut ottaa ohjelmaansa. Se

on julkaissut »Suomen Kansan Vanhat Runot», jota 32-osaisena teoksena on ilmestynyt noin 27.000 sivua. Saamansa vähäisen valtionavun (vuosina 1930—1950 yhteensä 642.200 mk) turvin se on pitänyt huolta siitä, että kaikki suomeksi ilmestynyt kirjallisuus Mikael Agricolasta lähtien vuoteen 1938 saakka on tieteellisen tarkasti luetteloitu ja luettelot toimitettu painosta. Tätä kansallisbibliografiaa on tähän mennessä ilmestynyt 15 osaa, ja uusi, vuodet 1939—1943 käsittävä luettelo on käsikirjoituksena valmis ja suureksi osaksi ladotukin. Kuinka ylivoimaiseksi tämä tehtävä on Seuralle käynyt, osoittaa se, että nyt valmistuvan 16. osan kustannukset nousevat yli 1 miljoonan markan.

Huomattavin osa Seuran kustannustuotteiden suuresta määrästä on tieteellisen laatunsa vuoksi sellaista, että sillä ei vähäisen menekkinsä vuoksi ole kaupallista arvoa. Yleisen edun kannalta ei kuitenkaan ole yhdentekevää, onko sitä saatavissa vai ei. Seura toteuttaa tärkeää kulttuuritehtävää pitämällä tällä tavoin huolta siitä, että sen kustannusvarastosta voivat julkiset kirjastot, yksityiset tieteenharjoittajat ja myös ns. suuri yleisö jatkuvasti saada huokeaan hintaan suomalaisten humanistien kirjoittamia tieteellisiä teoksia, joiden vanhin osa periytyy 1880-luvulta saakka.

Kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle ei ole nykyoloissa taloudellisia mahdollisuuksia jatkaa tieteellisen kirjallisuuden kustantamista, tätä on pidettävä epäkohtana, joka olisi kiireesti korjattava. Tämä olisi suoritettavissa siten, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle myönnettäisiin vuotuisena apurahana 1.500.000 markkaa, jotta se voisi

jatkaa tieteellisen vuosikirjansa, »Suomi-kirjan julkaisemista sekä sen lisäksi saatava vuosittain julkisuuteen vähintään kaksi tai kolme tieteellistä teosta.

Suomen kielen erikoisasemasta muiden kulttuurikielien rinnalla johtuu, että suomalaisen tutkimuksen tulokset eivät tule tunnetuiksi ulkomailla. Hedelmällinen kansainvälinen vuorovaikutus jää saavuttamatta, ellei näitä tuloksia päästä enemmän kuin tähän asti julkaisemaan myös jollekin suurelle kulttuurikielelle käännettyinä. Tässä on myös yksi syy siihen, miksi ulkomaisessa tieteellisessä kirjallisuudessa esiintyy maastamme jatkuvasti vanhentuneita ja vääriäkin tietoja. Komitea pitää välttämättömänä, että myös tämä epäkohta korjataan sillä tavoin, että suomeksi painetut ulkomaille levitettävät tieteelliset teokset yleensä varustettaisiin vieraskielisiin referaatein ja että joitakin sellaisia teoksia, joilla voidaan katsoa olevan erityistä kansainvälistä arvoa, julkaistaisiin joko kokonaisuudessaan tai osittain vieraskielisinä laitoksina.

Viimeksimainittua tarkoitusta varten olisi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle varattava tilaisuus perustaa erityinen vieraskielinen sarjajulkaisu, jota sen kirjasto voisi menestyksellisesti käyttää hyväksi ulkomaisten vaihtosuhteidensa hoitamisessa. Tämän julkaisun ei tarvitsi olla kovin laaja. Merkityksellisintä olisi, että se saataisiin ilmestymään säännöllisin väliajoin, mieluummin joka vuosi, jotta se pysyisi sisällyksensä puolesta ajankohtaisena ja tuoreena. Painatuskustannuksiin ja käännoispalkkioihin ehdotetaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle vuosittaista valtionapua 500.000 markkaa.

Kustannukset

Edellä esitetyn suunnitelman toteuttamisesta aiheutuvia menoja tarkasteltaessa on ensiksikin otettava huomioon, että ne eivät periaatteelliselta kannalta merkitse olennaisesti mitään uutta, sillä valtiolta on tähänkin mennessä katsottu velvollisuudekseen joko vakinaisessa menosäännössään tai raha-arpajaisien voittovaroja käyttämällä tukea kaikkia edellä käsiteltyjä kansallisen tutkimuksemme aloja. Kysymys on vain siitä, kuinka paljon valtion suomaa tukea olisi korotettava, jotta mietinnön sisältämä suunnitelma tulisi toteutetuksi.

Mietinnössä esitetyt kustannukset ovat A) määräajan kuluessa toteutettavan kokonaisuohjelman vaatimia tai B) pysyviksi tarkoitettuja.

1. Paikannimistön keruu (A)

Suomen paikannimistön keräyttämisen on jäänyt katastrofaalisesti jälkeen muiden kulttuurimaiden saavutuksista. Tämä on tehtävä, jota ei voida siirtää tuonnemmaksi, mikäli se yleensä aiotaan suorittaa. Tieteellisten Seurain paikannimitoimikunnan v. 1950 saama valtionapu oli 300.000: —. Keruuhjelman loppuun saattamiseen tarvittaisiin vuosittain lisäystä 3.760.000: — kymmenen vuoden aikana eli yhteensä vuosittain 4.060.000: —.

2. Perinteellisen kansankulttuurin väistymisvaiheeseen kohdistuva keruu (A)

Myös tämä on tehtävä, joka vaatii kiireistä suorittamista, koska keruun kohteet häviävät. Kokonaistarve vuosittain kymmenen vuoden aikana 1.000.000: —.

3. Kansanrunousarkisto (B)

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran hoidossa oleva kansanrunousarkisto on jo nyt kehittynyt pysyväksi instituutiksi, jolla erityisesti omissa oloissamme

mutta myös kansainvälisen tutkimuksen kannalta on ainoalaatuinen asema. Se on Suomen kansan henkisen perinteen arkistona verrattavissa Suomen Kansallismuseoon, joka on perustettu hoitamaan aineellisen kulttuurimme muistoja. Saadakseen myös kansanrunousarkiston jatkuvuudelle paremmat takeet komitea ehdottaa, että valtio ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura yhdessä perustaisivat säätiön. Joka tapauksessa kansanrunousarkiston toiminta on riittävän valtionavun turvin saatava nykyistä vakavammalle pohjalle.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura sai v. 1950 valtionapua »kansanrunouskoelmien hoitoa varten» 320.000: —, »kansanrunouskokoelmien julkaisemiseen» 100.000: — ja »Suomen Kansan Vanhojen Runojen julkaisemiseen» 240.000: — eli yhteensä 660.000: —. Vuosittainen lisätarve 4.023.000: — eli **kaikki yhteensä 4.683.000: —.**

4. Kirjallisuus- ja kulttuurihistoriallinen arkisto (B)

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjastoon liittyy valtava määrä erilaista, muuta arkistoaainestoa, esim. kirjaillijoiden käsikirjoituksia ja heidän saamiaan tai lähettämiään kirjeitä. Kaikista tästä olisi välttämätöntä kehittää kirjallisuus- ja kulttuurihistoriallinen arkisto, joka myös voitaisiin luovuttaa edellisessä kohdassa mainitulle säätiölle. Varojen puutteessa kokoelmia ei ole voitu tähän asti tarkoitustaan vastaavalla tavalla hoitaa. Jos Seuran v. 1950 saamasta yleisavustuksesta katsotaan myönnetyn tähän tarkoitukseen 100.000: —, tarvittaisiin lisäystä 855.200: —, ja kokonaismenot olisivat 955.200: —.

5. Kansallisten tieteiden kirjasto (B)

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ylläpitämä, yli 100.000 nidettä käsittävä

kirjasto liittyy kiinteänä täydennyksenä kansanrunousarkistoon. Kirjastoa on taloudellisten mahdollisuuksien puitteissa hoidettu hyvin. Mikäli Kansanrunousarkisto liitetään muodostettavaan säätiöön, tieteellinen kirjasto sopisi luontevasti elimellisenä osana siihen.

Kirjastoa varten ei ole erikseen saatu valtionapua. Jos Seuran »yleisavustuksesta» (vrt. kohtaa 4) arvioidaan myönnetyn sen hoitoon käytettäväksi 500.000 mk, lisäystä tarvitaan 2.032.600: — jolloin kokonaismenojen loppusummaksi tulee 2.532.600: —.

6. Suomen kansankielen sanakirja (A)

Suomen kansankielen sanakirjaa varten on keruuohjelma lähes loppuun suoritettu. Sanakirjan käsikirjoitusvaiheen esitöitä varten Sanakirjasäätiö tarvitsisi riittävän henkilökunnan palkkaamiseen lisäavustusta vuosittain viitenä vuotena 2.250.000: — eli yhdessä nykyisen avustuksen (3.750.000) kanssa 6.000.000 mk.

7. Itäkarjalaismurteiden sanakirja (A)

Itäkarjalaismurteiden sanakirjan käsikirjoituksen laatijoiksi olisi 9 vuoden ajaksi kyettävä kiinnittämään kaksi pätevää, tieteellisen koulutuksen saanutta toimittajaa. Tarkoitusta varten olisi »Suomen suku»-tutkimuslaitokselle tänä aikana vuosittain myönnettävä valtionapua 1.500.000: —.

8. Vanhan kirjakielen sanakirja (A)

Vanhan kirjakielen sanakirjan toimitaminen liittyy olennaisesti häviävien kansanmurteiden muistojen pelastamiseen ja on kulttuuritehtävänä yhtä tärkeä ja arvokas. Kun työ kuitenkin perustuu painettuihin lähteisiin, tehtävä ei ole nykyoloissa yhtä kiireellinen kuin Kansankielen ja Itäkarjalaismurteiden sanakirjan valmistuttaminen. Määrärahaa ei tässä yhteydessä ehdoteta.

9. Julkaisut (B)

Painatustyöt ovat käyneet huomattavan kalliiksi ja tieteen tutkimustulosten julkaisuuteen saattaminen on vastavasti vaikeutunut. Epäkohta tuntuu pahimpina nimenomaan niiden tieteiden kohdalla, joiden aseman selvittäminen on ollut komitean tehtävänä.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, jolla tässä suhteessa on keskeinen asema ja takanaan pitkä kokemus, ehdotetaan »Suomi»-sarjan jatkamiseen, tieteellisen kirjallisuuden julkaisemiseen ja sen tärkeimpien tulosten esittämiseen jollakin suurella kulttuurikielellä vuosittain 2.000.000: —. Yhteensä 22.730.800: —.

Edellä mainitusta kokonaissummasta oli v. 1950 käytettävänä 5.310.000: —, joten tässä mietinnössä ehdotetut lisäykset ovat yhteensä 17.420.800: —.

Yllä esitetyistä summista ovat kohdissa 3, 4 ja 5 mainitut pysyvät arkistojä kirjastomenot (yhteensä 8.170.800 mk) sellaisia, että ne luonteeltaan kuuluvat valtion vakinaiseen vuosimenoarvioon samasta syystä kuin Muinaistieteellisen Toimikunnan menot (v:ksi 1951 myönnetty 30.707.400 mk). Kansallisen henkisen perinteen jatkuva vaaliminen on kehittyvän kulttuurivaltion tehtävistä yhtä tärkeä kuin esineellisten ja asiakirjallisten muistojen hoitaminen ja tallettaminen. Tarkoituksenmukaisin muoto tehtävän kunnolliseksi suorittamiseksi on valtion suoma vuotuinen määräraha toimintakykyiselle seuralle tai säätiölle.

Muut esitetyt lisämenot (10.510.000 mk) ovat joko vain määrävuosiksi tarkoitettuja tai vuodesta toiseen vaihtelevia, joten ne nykyisen käytännön mukaisesti ovat lähinnä sellaisia, jotka eduskunnan vahvistaman tulo- ja menoarvion puitteissa maksetaan valtion raharpajaisten voittovaroista opetusministeriön määrääminä erinä. Vuosien kuluessa tämä rahalähde on kuitenkin saa-

nut kannettavakseen huomattavimman osan Suomen tieteen ja taiteen tukemisesta. Monet vuotuiserät ovat samalla vakiintuneet pysyviksi, ja lisäksi raha-arpajaisten tuotto lienee jo saavuttanut — veikkaustoiminnan yhä lisääntyessä — ylärajansa, joten vapaita varoja edellä mainittuihin tarkoituksiin tuskin tästä lähteestä on saatavissa. Siksi komitea ehdottaa, että myös ns. *veikkausvaroja*, joita viime vuonna kertyi yli neljä kertaa enemmän (ennakkotiedon mukaan n. 550 milj.) kuin raha-arpajaisten voittovaroja, voitaisiin jossain määrin käyttää myös tieteellisen työn tukemiseen. Jotta tämä kävisi mahdolliseksi, olisi 28. p:nä elokuuta 1940 annettua asetusta n:o 443 muutettava. Tähän toimenpiteeseen ryhtymisen oikeuttanee veikkauksen saavuttama odottamattoman suuri kansansuosio, koska tämä toinen julkinen rahankeruutapa kaventaa

raha-arpajaisten mahdollisuuksia. Näistä varoista osoitettuna komitean esittämät menot eivät tuntuisi rasituksena siinä erässä, josta kaikki muut tieteelliset ja taiteelliset järjestöt saavat valtion apunsa, ja toisaalta suhteellisen pieni poisto kulttuuritarkoituksiin ei vaikeuttaisi Suomen urheilutoimintaa.

Vielä komitea pitää hyvin suotavana, että tuettaisiin Maalaiskuntien Liiton tekemää ehdotusta, että kunnille jaettavien alkoholiliikkeen voittovarojen käyttöä koskevia määräyksiä laajennettaisiin käsittämään erilaisia sivistystarkoituksia, jolloin näillä varoilla voitaisiin tukea myös paikallisen vanhan ja arvokkaan kulttuuriperinnön inventoimista ja hoitoa, mikä taas suuresti helpottaisi ja jouduttaisi mietinnön toisessa luvussa esitetyn suunnitelman toteuttamista.